

คำชี้แจง

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สิริวัฒนา สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงตั้งกรรมการตรวจชำระแบบเรียนขึ้นคณะหนึ่ง และพระมหาทองสืบ ป. ๘ วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นกรรมการ ผู้เรียบเรียงร่างพุทธศาสนสุภาษิตนี้ เมื่อคณะกรรมการตรวจชำระแล้ว จึงให้พิมพ์เป็นพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ สำหรับใช้เป็นหลักสูตรนักเรียนชั้นประถมศึกษาไป.

ในการตรวจชำระพุทธศาสนสุภาษิตนี้ มีข้อควรชี้แจง ดังนี้

๑. อาศัยคำนำในพุทธศาสนสุภาษิตฉบับเดิมว่า " มีเวลาทำน้อย ระเบียบที่จัดไม่เรียบร้อยไปโดยตลอด " ดังนี้ ภายหลังจึงได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงต่อมาหลายครั้ง เช่นการแยกหมวดธรรม แก้คำแปล และเพิ่มใหม่เป็นต้น คราวนี้ได้แก้อุปปรับปรุงใหม่ เพื่อให้ยุติเป็นพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑.

๒. พุทธศาสนสุภาษิตเล่มแรกมี ๒๔๕ ข้อ พิมพ์ครั้งที่ ๘/๒๔๖๖ เพิ่มขึ้น ๓๗ ข้อ ครั้งที่ ๑๐/๒๔๖๗ เพิ่มขึ้น ๒๔๕ ข้อ และครั้งที่ ๑๓/๒๔๗๒ เพิ่มขึ้น ๘๖ ข้อ รวมเพิ่มใหม่ ๓๗๒ ข้อ รวมทั้งสิ้นมี ๖๒๑ ข้อ ส่วนในการตรวจชำระครั้งนี้ (ที่ ๑๔/๒๔๗๗) ได้ตัดที่เฟ้อออกเสีย ๑๖๐ ข้อ แต่เพิ่มใหม่อีก ๓๕ ข้อ จึงยุติเป็นพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ มีสุภาษิต ๕๐๐ ข้อ.

๓. พุทธศาสนสุภาษิตนี้ มีอรรถเป็น ๒ อย่าง คือ แสดงสภาวะธรรม ๑ แสดงโอวาท ๑ การคัดเลือกสุภาษิตได้ถือหลักนี้ และเว้นภาษิตอันอันแย้งกับพุทธวจนะอย่าง ๑ เว้นคำปฏิญาณหรือแสดงมดีอันขัดกับอรรถทั้งสองนั้นอีกอย่าง ๑.

๔. การจัดหมวดธรรม ได้เรียงตามลำดับอักษร ในหมวดหนึ่ง ๆ นั้น ที่เนื่องด้วยอรรถ ก็เรียงไว้ตามลำดับอรรถ ที่เนื่องด้วยธรรม ก็เรียงไว้ตามลำดับธรรม ที่เนื่องด้วยบุคคล ก็เรียงไว้ตามประเภท ที่เนื่องด้วยโอวาท ก็เรียงไว้ตามข้อห้ามและคำสอน.

๕. คำแปลทั้งปวงอาศัยรูปเรื่องบ้าง อรรถถาบ้าง สำนวนภาษาบ้าง มีบางข้อที่พึงแก้ไขคำแปลแปลจากฉบับก่อน ๆ เพราะได้หลักฐานตามที่กล่าวแล้วนั้นเป็นสำคัญ.

๖. เลขบอกที่มาแห่งสุภายิตนั้น ๆ ได้ค้นคัดจากพระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ ๔๕ เล่ม บางสุภายิตมีที่มาหลายคัมภีร์ ก็ได้ระบุอักษรย่อและเลขหน้าไว้หลายแห่ง อักษรย่อและเลข หมายความว่า ชื่อและหน้าและคัมภีร์นั้น ๆ เช่น ขุ. ธ. ๒๕/๒๕. หมายความว่า ขุททกนิกาย ธรรมบท พระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ หน้า ๒๕ ดังนี้ เป็นต้น.

กองตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

คำนำ

(สำหรับฉบับที่ ๒)

หนังสือนี้เรียบเรียงขึ้น โดยกระแสนพระราชาดำริแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อพระราชทานเป็นของแจก ในงานเดือนกรมข้าพเจ้าเป็นกรมหลวง ที่ทรงเป็นพระราชธุระส่วนพระองค์ โดยฐานที่ทรงตั้งอยู่ในที่เป็นผู้ใหญ่ของข้าพเจ้า มีความแจ้งในพระราชปรารภต่อไปนี้.

ต่อมาในรัชกาลปรัตยุบนี้ จัดหลักสูตรสอบความรู้องค์นักธรรมขึ้น หนังสือนี้ได้ใช้เป็นหลักสูตรสำหรับตั้งกระทำให้เรียงความแก้ ที่พิมพ์ครั้งที่ ๑ หมดไปแล้ว จึงให้พิมพ์ขึ้นใหม่เป็นของมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นครั้งที่ ๒.

กรม - วิชิรญาณวโรรส

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๘ มิถุนายน ๑๔๕๘

คำนำ

(สำหรับฉบับที่ ๑)

อันคำสุภาษิตย่อมเป็นที่นิยมของหมู่ชนทั้งหลาย แม้ต่างชาติต่างภาษาและต่างศาสนา ต่างก็มีสุภาษิตในหมู่ของตน ผู้กษัตริย์ตามความนิยมให้ถูกแก่คราว แต่ก็เป็นที่ธรรมดาของความดีที่ปรากฏ แก่ใจของปราชญ์ ถึงจะไม่ได้รับความคิดจากกันมาโดยทางใดทางหนึ่ง ก็ยังดำรงร่วมกันได้ก็มี แต่ข้อที่ต่างก็มีเหมือนกัน เพราะความนิยมของฝ่ายหนึ่งย่อมต่างจากของอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างไรก็ตาม คำสุภาษิตทั้งนั้น ย่อมเป็นคำสั้น ๆ จำได้ง่ายทั้งไพเราะมีความกว้าง ผู้ผู้กษัตริย์เลือกความกล่าวให้เป็นที่จับใจ. ฝ่ายของไทยเราก็มีหลายอย่าง มีสุภาษิตพระร่วงเป็นต้น ที่เลือกความมาจากบาลีก็มีบ้าง เช่น โลกนิติ. ความคิดรวมสุภาษิตนี้ขึ้น ก็เพื่อจะเลือกคำสอนฝ่ายพระพุทธศาสนาไว้ในหมวดเดียวกัน จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ฝึกสอนผู้ศึกษา และผู้ปฏิบัติในทางนั้นอีกเรื่องหนึ่ง เช่น หนังสืออนวโกวาทที่เป็นอยู่บัดนี้. เพราะเหตุนี้ ในที่นี้ไม่ได้เก็บสุภาษิตของพวกถือลัทธิอื่นมากกล่าว มีแต่คำที่มาในพระคัมภีร์ฝ่ายพระพุทธศาสนา คำที่สั้นก็ได้ชักมาไว้ตรง ๆ คำที่ยาวเกินกว่าต้องการในที่นี้ได้ย่นให้สั้นลง แต่คงใจความตามเดิม คำเช่นนี้ได้เรียกว่านัย ได้แปลความไทยกับทั้งได้บอกที่มาไว้ด้วย อีกอย่างหนึ่ง คำที่ท่านผู้รู้ปริยัติทั้งหลายอื่นบ้าง ข้าพเจ้าเองบ้าง อาศัสมติข้างพระพุทธศาสนาผู้กษัตริย์ไว้ เพื่อประโยชน์เฉพาะเป็นข้อสุภาษิตบ้าง เพื่อประโยชน์อื่นบ้าง เข้าพวกกันได้ก็ได้นำมารวบรวมไว้ด้วย แต่ข้างท้ายได้บอกนามผู้แต่งหรือหนังสือที่แต่งไว้. ข้อสุภาษิตในเรื่องนี้ ได้จัดสงเคราะห์เข้าเป็นหมวด ๆ เช่นว่าด้วยปัญญาหรือความสัตย์ ก็รวมไว้ตามพวก และชื่อหมวดนั้น ก็จัดเข้าลำดับอักษรอื่นเพื่อค้นหาง่าย.

หนังสือนี้ เรียบเรียงขึ้นโดยกระแสพระราชดำริแห่งสมเด็จพระบรม-บพิตรพระราชสมภารเจ้า ดังมีแจ้งต่อไปนี้ เพื่อพระราชทานเป็นของแจกในงานเลื่อนกรมข้าพเจ้า ที่ทรงเป็นพระราชธุระส่วนพระองค์ โดยฐานที่ทรงตั้งอยู่ในที่เป็นผู้ใหญ่ของข้าพเจ้า. มีเวลาทำน้อย ระเบียบที่จัดไม่เรียบร้อยไปโดยตลอด และคัมภีร์เป็นที่มาบางแห่ง ก็ต้องอ้างอิงแต่ที่เป็นชั้นรอง เช่น มังคลัตถปิณี ที่ชักคำในแห่งอื่นมากกล่าวไว้อีก

ต่อหนึ่ง ถึงอย่างไรก็พอจะยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย
ซึ่งกล่าวไว้ในข้างต้น.

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๑๖ ตุลาคม ร.ศ.^{๗๕}. ๑๒๕

นโม พุทธาย

๑. อัตตวรรค คือ หมวดตน

๑. อตฺตา หเว ชิตํ เสยฺโย.

ชนะตนนั้นแหละ เป็นดี.

พ. ฐ. ๒๕/๒๕.

๒. อตฺตา หิ กิร ทฺพฺทโม.

ได้ยินว่าตนแล ฝึกได้ยาก.

พ. ฐ. ๒๕/๓๖.

๓. อตฺตา สุทฺนฺโต ปุริสสฺส โชติ.

ตนที่ฝึกดีแล้ว เป็นแสงสว่างของบุรุษ.

ถ. ส. ๑๕/๒๔๘.

๔. อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ.

ตนแล เป็นที่พึ่งของตน.

พ. ฐ. ๒๕/๓๖,๖๖.

๕. อตฺตา หิ อตฺตโน คติ.

ตนเทียว เป็นคติของตน.

พ. ฐ. ๒๕/๖๖.

๖. อตุตา หิ ปรมิ ปโย.

ตนแล เป็นที่รักยิ่ง.

อญ. สตุตถก. ๒๓/๕๕.

๗. นตุถิ อตุตสมิ เปมิ.

ความรัก (อื่น) เสมอด้วยตนไม่มี.

ถึ. ส. ๑๕/๕.

๘. อตุตนา ว กตัม ปาปี อตุตนา สุกุถิสสุตติ.

ตนทำบาปเอง ย่อมเศร้าหมองเอง.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๗. บุ. มหา. ๒๕/๓๗. บุ. จุ. ๓๐/๑๑๖.

๙. อตุตนา อกตัม ปาปี อตุตนา ว วิสุขุตติ.

ตนไม่ทำบาปเอง ย่อมหมดจดเอง.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๗. บุ. มหา. ๒๕/๓๗. บุ. จุ. ๓๐/๑๑๖.

๑๐. อตุตตุตถปญฺปิ อสุจิ มนุสฺสา.

มนุษย์ผู้เห็นแก่ประโยชน์ตน เป็นคนไม่สะอาด.

บุ. ส. ๒๕๑๓๓๕.

๑๑. อตุตตานิ ทมยนฺตติ ปญฺทิตา.

บัณฑิต ย่อมฝึกตน.

ม. ม. ๑๓/๔๘๗. บุ. ฐ. ๒๕/๒๕. บุ. เถร. ๒๖/๓๘๕.

๑๒. อตุตตานิ ทมยนฺตติ สุกุพฺพา.

ผู้ประพฤติดี ย่อมฝึกตน.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๔.

๑๓. อุตตนา หิ สฺทนฺเตน นานํ ลภติ พุทฺธํ.

ผู้มีตนฝักดีแล้ว ย่อมได้ที่พึงซึ่งได้ยาก.

พ. ฐ. ๒๕/๓๖.

๑๔. โย รกฺขติ อุตฺตานํ รกฺขิตฺตํ ตสฺส พาหิโร.

ผู้ใดรักษาทนได้ ภายนอกของผู้นั้นก็ป็นอันรักษาด้วย.

อง. ฦก. ๒๒/๔๑๗.

๑๕. อุตฺตานญฺเจ ปิยํ ชลฺปิ รกฺขเยย นํ สุรฺกฺขิตํ.

ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ควรรักษาทนนั้นให้ดี.

พ. ฐ. ๒๕/๓๖.

๑๖. ปรีโยทเปยฺย อุตฺตานํ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺทิตฺโต.

บัณฑิตพึงทำตนให้พ้องแผ้วจากเครื่องเศร้าหมองจิต.

ถึ. มหา. ๑๕/๒๕. พ. ฐ. ๒๕/๒๖.

๑๗. อุตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา ยถญฺปิมนุสฺสาคฺคิ.

ถ้าปราศอนผู้อื่นฉันใด ก็ควรทำตนฉันนั้น.

พ. ฐ. ๒๕/๓๖.

๑๘. อุตฺตนา โจทยตฺตานํ.

จงเตือนตนด้วยตนเอง.

พ. ฐ. ๒๕/๖๖.

๑๙. ปฎิมนฺเสตมตฺตนา.

จงพิจารณาตนด้วยตนเอง.

พ. ฐ. ๒๕/๖๖.

๒๐. ทศกคา อุทธรตตทานิ ปงเก สนโนว กุญชโร.

จงถอนตนขึ้นจากหล่ม เหมือนช้างตกหล่มถอนตนขึ้นฉะนั้น.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๘.

๒๑. อตฺตานุรกุจี ภว มา อทฺยหิ.

จงเป็นผู้ตามรักษาดน อย่าได้เดือดร้อน.

บุ. ชา. ปกิณฺณก. ๒๗/๓๗๒.

๒๒. อตฺตานญจ น ฆาเตสิ.

อย่าฆ่าตนเสียเลย.

บุ. ชา. มหา. ๒๘/๒๗๕.

๒๓. อตฺตานํ น ทเท โปโส.

บุรุษไม่พึงให้ซึ่งตน.

ถึ. ส. ๑๕/๖๐.

๒๔. อตฺตานํ น ปริจฺจเซ.

บุรุษไม่พึงสละเสียซึ่งตน.

ถึ. ส. ๑๕/๖๐.

๒๕. อตฺตานํ นาตีวตฺเตยฺย.

บุคคลไม่ควรลืมนตน.

บุ. ชา. ตี. ๒๗/๕๐๓.

๒๖. อตฺตทตฺถํ ปฺรตฺถเนน พหุณาปี น หาปเย.

ไม่ควรพราประโยชน์ตน เพราะประโยชน์ผู้อื่นแ้มมาก.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๗.

๒๗. อุตฺตนาญเจ ปิยํ ชญฺปา น นํ ปาเปนํ สํยุเช.

ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ไม่ควรประกอบตนนั้นด้วยความชั่ว.

ถึ. ส. ๑๕/๑๐๔.

๒๘. ยทตฺตกรหึ ตทกฺุพฺพมาโน.

คิดตนเองเพราะเหตุใด ไม่ควรทำเหตุนั้น.

บุ. ส. ๒๕/๔๘๖.

๒. อํปฺปมาทรรคํ กึอํ หมวคํไม่ประมาท.

๒๙. อปฺปมาโท อมคํปํ.

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๘. บุ. ชา. ทีศ. ๒๗/๕๒๔.

๓๐. อปฺปมาทญจ เมธาวิ ฐนํ เสฏฺฐํว รกฺุขติ.

ปราชญ์ย่อมรักษาความไม่ประมาทไว้ เหมือนทรัพย์ประเสริฐสุด.

ม. ม. ๑๓/๔๘๘. ถึ. ส. ๑๕/๓๖. บุ. ฐ. ๒๕/๑๘. บุ. เถร. ๒๖/๓๕๐.

๓๑. อปฺปมาทํ ปสํสนฺติ.

บัณฑิตย่อมสรรเสริญความไม่ประมาท.

ถึ. ส. ๑๕/๑๒๖. อง. ปญจก. ๒๒/๕๓. บุ. ฐ. ๒๕/๑๕. บุ. อิติ. ๒๕/๒๔๒.

๓๒. อุปปมาเท ปโมทนต์.

บัตถิตย้อมบั้นเทิงในความไม่ประมาท.

บ. ฐ. ๒๕/๑๘.

๓๓. อุปปมคตนา น มียนต์.

ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย.

บ. ฐ. ๒๕/๑๘. บ. ชา. ตี. ๒๓/๕๒๔.

๓๔. อุปปมคโต หิ ฉายนโต ปโปติ วิปลุ สขม.

ผู้ไม่ประมาทพินิจอยู่ ย่อมถึงสุขอันไพบลย.

ม. ม. ๑๓/๔๘๘. ตี. ส. ๑๕/๓๖. บ. ฐ. ๒๕/๑๘. บ. เถร. ๒๖/๓๕๐.

๓๕. อุปปมคโต อุโก อตเถ อธิคคณาหติ ปณทิต.

บัตถิตผู้ไม่ประมาท ย่อมได้รับประโยชน์ทั้งสอง.

ตี. ส. ๑๕/๑๒๖. อง. ปญจก. ๒๒/๕๓. บ. อิติ. ๒๕/๒๔๒.

๓๖. อุปปมาเทน สมปาเทถ.

ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม.

ที. มหา. ๑๐/๑๘๐. ตี. ส. ๑๕/๒๓๑.

๓๗. อุปปมาทรตา โหถ.

ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ยินดีในความไม่ประมาท.

บ. ฐ. ๒๕/๕๘.

๓. กัมมวารรค คือ หมวดกรรม.

๓๘. กมฺมํ สตุเต วิภชติ ยทิตํ หีนปฺปณฺีตตาย.

กรรมย่อมจำแนกสัตว์ คือให้ทราบและประณีต.

ม. อุป. ๑๔/๓๘๕.

๓๙. ขงฺกิลฺลิจิ สิจฺฉิถํ กมฺมํ น ตํ โหติ มหปฺพลํ.

การงานอะไร ๆ ที่ย่อหย่อน ย่อมไม่มีผลมาก.

นัย-ส. ส. ๑๕/๖๘.

๔๐. สานิ กมฺมานิ นยฺนฺติ ทฺกคฺคฺติ.

กรรมชั่วของตนเอง ย่อมนำไปสู่ทุกคติ.

พ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๔๑. สฺกฺริ สานฺนา สานฺ.

ความดี อันคนดีทำง่าย.

วิ. จุล. ๗/๑๕๕. พ. อุ. ๒๕/๑๖๗.

๔๒. สานฺ ปาเปน ทฺกคฺคฺริ.

ความดี อันคนชั่วทำยาก.

วิ. จุล. ๗/๑๕๕. พ. อุ. ๒๕/๑๖๗.

๔๓. อกตํ ทฺกคฺคฺนํ เสยฺโย.

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยดีกว่า.

ส. ส. ๑๕/๖๘. พ. ฐ. ๒๕/๕๖.

๔๔. ปจฺจนา ตปฺปติ ทุกฺกณฺเฑ.

ความชั่วย่อเมผลาญในภายหลัง.

ถึ. ส. ๑๕/๖๘. พุ. ธ. ๒๕/๕๖.

๔๕. กตญจ สุกตํ เสยฺโย.

ความดี ทำนั้นแล ดีกว่า.

ถึ. ส. ๑๕/๖๘. พุ. ธ. ๒๕/๕๖.

๔๖. น ตํ กมมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนฺตปฺปติ.

ทำกรรมใดแล้วร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำแล้วนั้นไม่ดี.

ถึ. ส. ๑๕/๘๑. พุ. ธ. ๒๕/๒๓.

๔๗. ตญจ กมมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานฺตปฺปติ.

ทำกรรมใดแล้วไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำแล้วนั้นแลเป็นดี.

ถึ. ส. ๑๕/๘๑. พุ. ธ. ๒๕/๒๓.

๔๘. สุกฺรานิ อฺสาธุํนิ อตฺตโน อหิตานิ จ.

การที่ไม่ดีและไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย.

พุ. ธ. ๒๕/๓๗.

๔๙. ยํ เว หิตญจ สาธุญจ ตํ เว ปรมทุกฺกริ.

การใดแลเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย การนั้นแลทำได้ยากยิ่ง.

พุ. ธ. ๒๕/๓๗.

๕๐. น หิ ตํ สุลภํ โหติ สุขํ ทุกฺกณฺเฑการินา.

สุขไม่เป็นผลอันคนทำชั่วจะได้ง่ายเลย.

ถึ. ส. ๑๕/๑๐๔.

๕๑. กลุยามการี กลุยามิ. ปาปการี จ ปาปกิ.

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว.

ถึ. ส. ๑๕/๓๓๓. พุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๔.

๕๒. กมฺมุนา วตฺตี โลกโก.

สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม.

ม. ม. ๑๓/๖๔๘. พุ. ส. ๒๕/๔๕๗.

๕๓. นิสฺมม กรณิ เสยฺโย.

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ ดีกว่า.

ว. ว.

๕๔. กตฺตส นตฺถิ ปฏิการิ.

สิ่งที่ทำแล้ว ทำคืนไม่ได้.

ส. ส.

๕๕. ปฏิกจฺเจว ตํ กยิรา ยํ ชลฺปิ หิตมตฺตโน.

รู้ว่าการใดเป็นประโยชน์แก่ตน พึงรีบทำการนั้นเทียว.

ถึ. ส. ๑๕/๘๑.

๕๖. กยิรา เจ กยิราถนํ.

ถ้าจะทำ ก็พึงทำการนั้น (จริง ๆ).

ถึ. ส. ๑๕/๖๗. พุ. ธ. ๒๕๑๕๖.

๕๗. กเรยฺย วากุยํ อนุกมฺปกานํ.

ควรทำตามถ้อยคำของผู้เอ็นดู.

พุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๗๒.

๕๘. กาลานุรูปว ฐุรี นิยุณเช.

พึงประกอบธุระให้เหมาะแก่กาลเทียว.

ว. ว.

๕๙. รกเขยย อตุตโน สากู ลวณั โลณตั ยถา.

พึงรักษาความดีของตนไว้ ดังเกลีรักษาความเค็ม.

ส. ส.

๖๐. กิจจานุกุพพสุส กเรยย กิจจัม.

พึงทำกิจแก่ผู้ช่วยทำกิจ.

ช. ขา. ทสก. ๒๗/๘๔.

๖๑. นานตุถกามสุส กเรยย อตุตถั.

ไม่พึงทำประโยชน์แก่ผู้มุ่งความพินาศ.

ช. ขา. ทสก. ๒๗/๘๔.

๖๒. มา จ สาวชชมากมา.

อย่ามาถึงกรรมอันมีโทษเลย.

ส. น.

๔. กิเลสพรรค คือ หมวดกิเลส.

๖๓. สงกปรปราโค ปุริสสุส กาโม.

ความกำหนัดเพราะคำริ เป็นกามของคน.

ถึ. ส. ๑๕/๓๒. อง. นกุก. ๒๒/๔๖๐.

๖๔. น สนุติ กามา มนุเชสุ นิจุจา.

กามทั้งหลายที่เที่ยง ไม่มีในมนุษย์.

ถึ. ส. ๑๕/๓๑.

๖๕. กามะหิ โลกมฺหิ น อตุถิ ติตฺติ.

ความอ้อมด้วยกามทั้งหลาย ไม่มีในโลก.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. ชุ. เถริ. ๒๖/๓๗๗.

๖๖. น กหาปณฺวสุเสน ติตฺติ กามะสุ วิชฺชติ.

ความอ้อมในกามทั้งหลาย ย่อมไม่มีเพราะฝนคืออกหาปณะ.

ชุ. ฐ. ๒๕/๔๐. ชุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๐๒.

๖๗. นตุถิ กามา ปรี ทุกฺขํ.

ทุกข์ (อื่น) ยิ่งกว่ากาม ย่อมไม่มี.

ชุ. ชา. เอกาทสก. ๒๗/๓๑๕.

๖๘. นตุถิ ตณฺหาสมา นที.

แม่น้ำเสมอด้วยค้นหา ไม่มี.

ชุ. ฐ. ๒๕/๔๘.

๖๘. อัจฉา โลกสุมิ พุชชหา.

ความอยากละได้ยากในโลก.

ตี. ต. ๑๕/๖๑.

๗๐. อัจฉา หิ อนนุตโศจรา.

ความอยากมีอารมณ์หาที่สุคมิได้เลย.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๔.

๗๑. อัจฉา นรํ ปริกสุสติ.

ความอยากย่อมนเสื่อไสซึ่งนรชน.

ตี. ต. ๑๕/๖๑.

๗๒. นตฺถิ รากสโม อคฺคิ.

ไฟเสมอด้วยรากะ ไม่มี.

บุ. ฐ. ๒๕-๔๒,๔๘.

๗๓. โลโก ฐมฺมานํ ปริปนฺโถ.

ความโลภเป็นอันตรายแห่งธรรมทั้งหลาย.

ตี. ต. ๑๕/๕๕.

๗๔. อติโลโก หิ ปาปโก.

ความละโมบเป็นบาปแท้.

วิ. ภิ. ๓/๕๖. บุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๔.

๗๕. นตฺถิ โมหสมํ ชาลํ.

ข้ายเสมอด้วยโมหะ ไม่มี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๘.

๙๖. กิโยโย จ กามะ อภิปัตถยณฺติ.

ผู้บริโภคนาม ย่อมปรารถนากามยิ่งขึ้นไป.

ม. ม. ๑๓/๔๑๑. พุ. เถร. ๒๖/๓๓๓.

๙๗. อุณา ว หุตฺวาน ชนฺติ เทหิ.

ผู้บริโภคนามเป็นผู้พร่อง ละคร่างกายไป.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๓๓.

๙๘. โภคตณฺหาเย ทุมฺเมโธ หนฺติ อญฺเปว อตฺตณฺ.

ผู้มีปัญญาทราม ย่อมฆ่าตนเองเหมือนฆ่าผู้อื่น เพราะอยากได้
โภคะทรัพย์.

พุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๙๙. อวิชฺขานิวฺตฺตา โปสา.

คนทั้งหลายอันอวิชชาหุ้มห่อไว้.

วิ. จุล. ๗/๔๐๐. อัง. จตุกก. ๒๑/๕๓.

๕. โภทวารรค คือ หมวดโภท

๘๐. น หิ สาธุ โภโธ.

ความโภทไม่ดีเลย.

บุ. ชา. ฦก. ๒๗/๑๘๘.

๘๑. โภโธ สตฺถมถิ โลก.

ความโภทเป็นดังสนิมศัตราในโลก.

ถิ. ส. ๑๕/๖๐.

๘๒. อนตฺถชนโน โภโธ.

ความโภทก่อความพินาศ.

อง. สตฺถก. ๒๗/๕๕.

๘๔. อนุชตมถิ ตทา โหติ ยถิ โภโธ สหเต นริ.

ความโภทครอบงำรชนเมื่อใด ความมีคณยอมมีเมื่อนั้น.

อง. สตฺถก. ๒๗/๕๕. บุ. มหา. ๒๕/๑๘.

๘๕. อปโป หุตฺวา พหุ โหติ วฑฺฒเต โส อชฺนฺติโช.

ความโภทน้อยแล้วมาก มันเกิดจากความไม่อคทนจึงทวีขึ้น.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๗๓.

๘๖. โกโธ ทุมเมธโคจโร.

ความโกรธเป็นอารมณ์ของคนมีปัญญาทราม.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๘๐.

๘๗. โทโส โกธสมภูคาโน.

โทสะมีความโกรธเป็นสมภูฐาน.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๗๓.

๘๘. นตฺถิ โทสสโม คโห.

ผู้จับเสมอด้วยโทสะ ไม่มี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๘.

๘๙. นตฺถิ โทสสโม กถิ.

ความผิดเสมอด้วยโทสะไม่มี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๙๐. โกธํ ฆตฺวา สุขํ เสติ.

ฆ่าความโกรธได้ อยู่เป็นสุข.

ถึ. ส. ๑๕/๕๗, ๖๔.

๙๑. โกธํ ฆตฺวา น โสจติ.

ฆ่าความโกรธได้ ไม่เศร้าโศก.

ถึ. ส. ๑๕/๕๗, ๖๔.

๙๒. โกธาภิภูโต กุสลํ ขหาติ.

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมละกุศลเสีย.

นัย. บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๘๖.

๕๓. โภชโน ทุพฺพณฺโณ โหติ.

คนมักโกรธ ย่อมมีผิวพรรณเศร้าหมอง.

อ.จ. สตุตถก. ๒๓/๕๘.

๕๔. ทุกฺขํ สยติ โภชโน.

คนมักโกรธ ย่อมอยู่เป็นทุกข์.

น.ย. อ.จ. สตุตถก. ๒๓/๕๘.

๕๕. อโถ อตุถํ คเหตุวาน อนตุถํ ปฏิปชฺชติ.

คนมักโกรธถือเอาประโยชน์แล้ว กลับประพฤติน่าไม่เป็นที่ประโยชน์.

อ.จ. สตุตถก. ๒๓/๕๘.

๕๖. โภชานิกฺกโถ ปุริโส ธนชานี นิคจฺจติ.

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมถึงความเสื่อมทรัพย์.

อ.จ. สตุตถก. ๒๓/๕๘.

๕๗. โภชสมฺมทสมฺมตฺโต อายสฺกยํ นิคจฺจติ.

ผู้เมามึนด้วยความโกรธ ย่อมถึงความไร้ศรัทธา.

อ.จ. สตุตถก. ๒๓/๕๘.

๕๘. ปาติมิตฺตา สุหุชฺชา จ ปริวชฺเชนฺติ โภชนํ.

ญาติมิตรและสหาย ย่อมหลีกเลี่ยงคนมักโกรธ.

อ.จ. สตุตถก. ๒๓/๕๘.

๘๘. กุฑุโธ อตุถิ น ชานาติ.

ผู้โกรธ ย่อมไม่รู้orroด.

อง. สตุตถ. ๒๓/๘๘.

๑๐๐. กุฑุโธ ฐมมึ น ปสฺสติ.

ผู้โกรธ ย่อมไม่เห็นธรรม.

อง. สตุตถ. ๒๓/๘๘.

๑๐๑. ยั กุฑุโธ อุปโรเชติ สุกริ วิย ทุกุกริ.

ผู้โกรธจะผลาญสิ่งใด สิ่งนั้นทำยากก็เหมือนทำงานง่าย.

อง. สตุตถ. ๒๓/๘๘.

๑๐๒. ปจฺจมา โส วิคเต โโกเช อคฺคิทฺทฺโฆว ตปฺปติ.

ภายหลัง เมื่อความโกรธหายแล้ว เขาย่อมเดือดร้อนเหมือน
ถูกไฟไหม้.

อง. สตุตถ. ๒๓/๘๘.

๑๐๓. โโกเชน อภิภูตสฺส น ทิปี โหติ กิณฺจินิ.

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมไม่มีที่พำนักสักกนิคเดียว.

อง. สตุตถ. ๒๓/๘๘.

๑๐๔. หนฺติ กุฑุโธ สมาตริ.

ผู้โกรธ ย่อมฆ่ามารดาของตนได้.

อง. สตุตถ. ๒๓/๘๘.

๑๐๕. โกรธาโต ปรากโว.

ผู้เกิดความโกรธแล้ว เป็นผู้ฉิบหาย.

อญ. สตุตถก. ๒๓/๑๐๐.

๑๐๖. โกรธํ ทเมน อัจฉินฺนุเท.

พึงตัดความโกรธด้วยความข่มใจ.

นัย. อญ. สตุตถก. ๒๓/๑๐๐.

๑๐๗. โกรธํ ปญฺปิย อัจฉินฺนุเท.

พึงตัดความโกรธด้วยปัญญา.

นัย-อญ. สตุตถก. ๒๓/๑๐๐.

๑๐๘. มา โกรธสฺส วสํ คมิ.

อย่าลุอำนาจความโกรธ.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๖๕.

๖. ขันติวรรค คือ หมวดอดทน

๑๐๕. ขนฺติ ปรมํ ตโป ตีติกฺขา.

ขันติคือความอดทน เป็นตปะอย่างยิ่ง.

ที. มหา. ๑๐/๕๓. พุ. ธ. ๒๕/๔๐.

๑๑๐. ขนฺติ สาทสวารณา.

ความอดทน ห้ามไว้ได้ซึ่งความผลุนผลัน.

ว. ว.

๑๑๑. ขนฺติ หิตสุขาวหา.

ความอดทน นำมาซึ่งประโยชน์สุข.

ส. ม.

๑๑๒. ขนฺติ ชีรสฺสลงกาโร.

ความอดทน เป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์.

ส. ม.

๑๑๓. ขนฺติ ตโป ตปสฺสสินโน.

ความอดทน เป็นตปะของผู้ پاکเพียร.

ส. ม.

๑๑๔. ขนฺติ พลํ ว ยตินํ.

ความอดทน เป็นกำลังของนักพรต.

ส. ม.

๑๑๕. ขนฺติพลา สมณพราหฺมณา.

สมณพราหฺมณฺ์ มีความอดทนเป็นกำลัง.

อญ. อฎฐก. ๒๓/๒๒๗.

๑๑๖. มนาโป โหติ ขนฺติโก.

ผู้มีความอดทน ย่อมเป็นที่ชอบใจ (ของคนอื่น).

ส. ม.

๗. จิตตวรรค คือ หมวดจิต

๑๑๗. จิตฺเต สงฺกิลฺกฺเ ทุกฺคฺติ ปาฎิกงฺขา.

เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกฺคฺติเป็นอันต้องหวัง.

ม. มุ. ๑๒/๖๔.

๑๑๘. จิตฺเต อสงฺกิลฺกฺเ สุกฺคฺติ ปาฎิกงฺขา.

เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว สุกฺคฺติเป็นอันหวังได้.

ม. มุ. ๑๒/๖๔.

๑๑๙. จิตฺเตน นียติ โลกโก.

โลกอันจิตย่อมนำไป.

สํ. ส. ๑๕/๕๔.

๑๒๐. จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ.

การฝึกจิตเป็นความดี.

พ. ฐ. ๒๕/๑๙.

๑๒๑. จิตต์ หนุตฺ สุขาวหิ.

จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๑๒๒. จิตต์ กุตุตฺ สุขาวหิ.

จิตที่คุ้มครองแล้ว นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๑๒๓. วิหณฺโปกฺติ จิตฺตวานฺนุวตฺติ.

ผู้ประพฤติตามอำนาจจิต ย่อมลำบาก.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๑๒๔. จิตฺตํ อตฺตโน อชฺชกมกํสุ.

คนฉลาดได้ทำจิตของตนให้ชื่อตรง.

ที. มหา. ๑๐/๒๘๘.

๑๒๕. สจฺจิตฺตปริยายกฺุสลา ภเวยฺสุ.

พึงเป็นผู้ฉลาดในกระบวนจิตของตน.

นัย-อง. ทสก. ๒๔/๑๐๐.

๑๒๖. เกลปฺตตํ ยถา ปรีหเรยฺย เอวํ สจฺจิตฺตมนุรฺกฺเข.

พึงรักษาจิตของตน. เหมือนคนประคองบาตรเต็มด้วยน้ำมัน.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๑.

๑๒๗. สจิตตมนุรูกุขถ.

จงตามรักษาจิตของตน.

พ. ฐ. ๒๕/๕๘.

๑๒๘. จิตต์ รุกเขต เมธาวิ.

ผู้มีปัญญาพึงรักษาจิต.

พ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๑๒๙. ยโต ยโต จ ปาปกํ ตโต ตโต มโน นินารเย.

ก็บาปเกิดจากอารมณ์ใด ๆ พึงห้ามใจจากอารมณ์นั้น ๆ.

ถึ. ส. ๑๕/๒๐.

๘. ขยวรรค คือ หมวดชนะ.

๑๓๐. ขย เวรี ปสวติ.

ผู้ชนะ ย่อมก่อเวร.

ถึ. ส. ๑๕/๑๒๒. พ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๓๑. สพพทานํ ฐมมทานํ ชินาติ.

การให้ธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง.

พ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๑๓๒. สพพสรํ ฐมมโรโส ชินาติ.

รสแห่งธรรม ย่อมชนะรสทั้งปวง.

พ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๑๓๓. สัพพัตถิ ฐมมรติ ชินาติ.

ความยินดีในธรรม ย่อมชนะความยินดีทั้งปวง.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๑๓๔. ตณฺหกุขโย สพฺพทุกฺโข ชินาติ.

ความสิ้นตัณหา ย่อมชนะทุกทั้งปวง.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๑๓๕. น ตํ ชิตํ สาธุ ชิตํ ยํ ชิตํ อวชิยุยติ.

ความชนะใดที่ชนะแล้วกลับแพ้ได้ ความชนะนั้นไม่ดี.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

๑๓๖. ตํ โข ชิตํ สาธุ ชิตํ ยํ ชิตํ นาวชิยุยติ.

ความชนะใดที่ชนะแล้วไม่กลับแพ้ ความชนะนั้นดี.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

๑๓๗. อุกโกเชน ชินเณ โกรธํ.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๑๓๘. อสากุ สาธุนา ชินเณ.

พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๑๓๙. ชินเณ กทริยํ ทานเณน.

พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๑๔๐. สัจเจนาติกวาทินิ.

ฟังชนะคนพูดปิดด้วยคำจริง.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๕. ทานวรรค คือ หมวดทาน.

๑๔๑. ทานญจ ยุตุญจ สมานมาหุ.

ท่านว่า ทานและการรบ เสมอกัน.

ถึ. ส. ๑๕/๒๕. บุ. ชา. อฎุคก. ๒๗/๒๔๕.

๑๔๒. นตฺถิ จิตฺเต ปสนฺนํหิ อปฺปกา นาม ทกฺขิณา.

เมื่อจิตเต็มใสแล้ว ทักขิณาทานชื่อน้อย ย่อมไม่มี.

บุ. วิมาน. ๒๖/๘๒.

๑๔๓. วิเจยฺย ทานํ สุกตฺตปฺปสฺตถึ.

การเลือกให้ อันพระสุคตทรงสรรเสริญ.

ถึ. ส. ๑๕/๓๐. บุ. ชา. อฎุคก. ๒๗/๒๔๕. เปต. ๒๖/๑๕๗.

๑๔๔. พาลา หเว นปฺปสฺตฺตํ ทานํ.

คนพาลเท่านั้น ย่อมไม่สรรเสริญทาน.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๘.

๑๔๕. ททํ มิตุตฺตานิ คนฺถติ.

ผู้ให้ ย่อมผูกไมตรีไว้ได้.

ถึ. ส. ๑๕/๓๑๖.

๑๔๖. ททํ ปิโย โหติ ภขนุติ นํ พหุ.

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มาทย่อมคบเขา.

อง. ปญจก. ๒๒/๔๓.

๑๔๗. ททมาโน ปิโย โหติ.

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก.

อง. ปญจก. ๒๒/๔๔.

๑๔๘. สุขสุส ทาตา เมธาวิ สุขํ โส อธิคจฺจติ.

ปราชญ์ผู้ให้ความสุข ย่อมได้รับความสุข.

อง. ปญจก. ๒๒/๔๕.

๑๔๙. มนาปทายี ลภเต มนาปํ.

ผู้ให้สิ่งที่ยอบใจ ย่อมได้สิ่งที่ยอบใจ.

อง. ปญจก. ๒๒/๕๕.

๑๕๐. เสฏฺเณทโท เสฏฺเณมุเปติ ๕านํ.

ผู้ให้สิ่งประเสริฐ ย่อมถึงฐานะที่ประเสริฐ.

อง. ปญจก. ๒๒/๕๖.

๑๕๑. อกฺขสุส ทาตา ลภเต ปุณฺณํ.

ผู้ให้สิ่งที่เลิศ ย่อมได้สิ่งที่เลิศอีก.

อง. ปญจก. ๒๒/๕๖.

๑๕๒. ททโต ปุญฺเญ ปวทตฺติ.

เมื่อให้ บุญก็เพิ่มขึ้น.

ที. มหา. ๑๐/๑๕๙. พุ. อุ. ๒๕/๒๑๕.

๑๕๓. ทเทยฺย ปุริโส ทานํ.

คนควรให้ของที่ควรให้.

บุ. ชา. สตุตฺก. ๒๗/๒๑๗.

๑๐. ทุกขวรรคฺ กือ ฬมวดทุกข์

๑๕๔. นตฺถิ ขนฺธสฺมา ทุกฺขา.

ทุกข์เสมอด้วยขันธฺ ฝม่มี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๕๕. สฺงฺขารา ปรมฺมา ทุกฺขา.

สังขาร เป็นทุกข์อย่างยั้ง.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๕๖. ทุราวาสฺา ฆฺรฺมา ทุกฺขา.

เหี้ยเรื่อนที่ปกครองฝม่ดี น้าทุกข์มาฝให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๑๕๗. ทฬิทุกฺขิํ ทุกข์ํ โลก.

ความจนเป็นทุกข์ในลก.

องฺ. ฦกฺก. ๒๒/๓๕๔.

๑๕๘. อินฺนทานํ ทุกข์ํ โลก.

การกู่หนึ เป็นทุกข์ในลก.

นัย-องฺ. ฦกฺก. ๒๒/๓๕๔.

๑๕๘. ทุกข์ อนุโล วิหริติ.

คนไม่มีที่พึ่ง อยู่เป็นทุกข์.

นัย-อง. ทสก. ๒๔/๒๗, ๓๑.

๑๖๐. ทุกข์ เสติ ปราชิตโต.

ผู้แพ้ ย่อมอยู่เป็นทุกข์.

ถึ. ส. ๑๕/๑๒๒. พุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๖๑. อภิณฺจณํ นานุปตฺตุนฺติ ทุกฺขา.

ทุกข์ ย่อมไม่ตกถึงผู้หมดกังวล.

พุ. ฐ. ๒๕/๔๔.

๑๑. ชัมมวรรค คือ หมวดธรรม

๑๖๒. ชมฺโม รหฺโท อกฺทฺทฺโม.

ธรรมเหมือนห้วงน้ำไม่มีตม.

พุ. ชา. นกก. ๒๗/๒๐๒.

๑๖๓. มโนปฺพุพฺพคฺมา ชมฺมา.

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า.

พุ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๑๖๔. ชมฺโม หิ อิตินํ ฐโช.

ธรรมแล เป็นธงชัยของพวกฤษี.

ถึ. นี. ๑๖/๒๖. อง. จตุกก. ๒๑/๖๖. พุ. ชา. อสึติ. ๒๘/๑๕๒.

๑๖๕. สติ ฌโม ทูรณวโย.

ธรรมของสัตว์บุรุษ รู้ได้ยาก.

ถึ. ส. ๑๕/๒๖. พุ. ชา. ทูก. ๒๗๑๖๓. พุ. ชา. ทสก. ๒๗๑๒๕๔.

๑๖๖. สตถจ ฌโม น ชริ อูเปติ.

ธรรมของสัตว์บุรุษ ไม่เข้าถึงความคร่ำคร่า.

ถึ. ส. ๑๕/๑๐๒. พุ. ฐ. ๒๕/๓๕. พุ. ชา. อสีติ. ๒๘/๑๓๖.

๑๖๗. สทุฌโม สพทริ รกขิตโต.

ธรรมของสัตว์บุรุษ อันสัตว์บุรุษรักษา.

ที. มหา. ๑๐/๒๗๕.

๑๖๘. ฌโม สจฉน โณ สุขมาวหาติ.

ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำสุขมาให้.

ถึ. ส. ๑๕/๕๘. พุ. ส. ๒๕/๓๖๐. พุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐. พุ. เถร. ๒๖/๓๑๔.

๑๖๙. สพเพส สหิตโต โหติ สทุฌเม สุปติญจิตโต.

ผู้ตั้งมั่นในศีลธรรม เป็นผู้เกื้อกูลแก่คนทั้งปวง.

อง. อญก. ๒๓/๒๔๕.

๑๗๐. ฌมปีติ สุขิ เสติ.

ผู้มีปีติในธรรม อยู่เป็นสุข.

พุ. ฐ. ๒๕/๒๕.

๑๗๑. ฌมจารี สุขิ เสติ.

ผู้ประพฤติธรรม อยู่เป็นสุข.

พุ. ฐ. ๒๕/๓๗, ๓๘. พุ. อุ. ๒๕/๓๖๖.

๑๗๒. ชมโม หเว รกฺขติ ชมฺจารี.

ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม.

บุ. ชา. ทศก. ๒๗/๒๕๐. บุ. เถร. ๒๖/๓๑๔.

๑๗๓. น ทุกฺคตี กจฺจติ ชมฺมจารี.

ผู้ประพฤติธรรม ไม่ไปสู่ทุกคติ.

บุ. ชา. ทศก. ๒๗/๕๐. บุ. เถร. ๒๖/๓๑๔.

๑๗๔. ชมฺเม ๕ติ น วิชหาติ กิตฺติ.

เกียรติ ย่อมไม่ละผู้ตั้งอยู่ในธรรม.

อง. ปญจก. ๒๓/๕๑.

๑๗๕. ชมฺเม ๕ตา เย น กโรนฺติ ปาปํ.

ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่ทำบาป.

อง. จตุตถก. ๒๑/๒๕.

๑๗๖. สพฺเพ ชมฺมา นาคี อภินิเวสาย.

สภาวะธรรมทั้งปวง ไม่ควรถือมั่น.

ม. ม. ๑๒/๔๖๔.

๑๗๗. โยนิโส วิจิเน ชมฺม.

พึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย.

ม. อุป. ๑๔/๔๗๑. ส. ส. ๑๕/๓๘. อง. สจตุตถก. ๒๓/๓.

๑๗๘. ชมฺมํ จเร สุจิตํ น ตํ ทฺวจริตํ จเร.

พึงประพฤติธรรมให้สุจริต ไม่ควรประพฤติให้ทุจริต.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๘. บุ. อุ. ๒๕/๓๖๖.

๑๗๕. สทฺธมฺโม กรุกาตพฺโพ.

ควรรเคารพสัทธรรม.

อญ. จตุกก. ๒๑/๒๗.

๑๗๖. กณฺ्हํ ฐมฺมํ วิปฺปหาเย.

บัณฑิตควรละธรรมคำเสีย.

ถึ. มหา. ๑๕/๒๕. ขุ. ฐ. ๒๕/๒๖.

๑๗๗. สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิตฺโต.

บัณฑิตควรเจริญธรรมขาว.

ถึ. มหา. ๑๕/๒๕. ขุ. ฐ. ๒๕/๒๖.

๑๗๘. ปกิณณกวรรค คีอ หมดเบ็ดเตล็ด

๑๗๙. อญฺเญกโก จ มคฺคานํ เขมํ อมตคามินิ.

บรรดาทางทั้งหลาย ทางมีองค์ ๘ เป็นทางเกษม
ให้ถึงอมตธรรม.

ม. ม. ๑๗/๒๘๑.

๑๘๐. วิสุทฺธิ สพฺพเกลฺเสหิ โหติ ทฺถุเขหิ นิพฺพุติ.

ความหมดจดจากกิเลสทั้งปวง เป็นความดับจากทุกข์
ทั้งหลาย.

ร. ร. ๔.

๑๘๔. ยงฺกิลฺลิจิ สฺมฺพทฺยธมฺมํ สฺพพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ.

สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นล้วนมี
ความดับไปเป็นธรรมดา.

ถี. มหา. ๑๕/๕๓๑.

๑๘๕. ยถาปจฺจยํ ปวตฺตฺตฺนฺตฺติ.

สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ย่อมเป็นไปตามปัจจัย.

ร. ร. ๔.

๑๘๖. อาโรคฺยปรมา ลาภา.

ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง.

ม. ม. ๑๓/๒๘๑. จุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๘๗. ชีฆจฺจุณา ปฺรมา โรคา.

ความหิว เป็นโรคอย่างยิ่ง.

จุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๘๘. สงฺขารา สฺสฺสฺตฺตา นฺตฺติ.

สังขารที่ยั่งยืน ไม่มี.

จุ. ฐ. ๒๕/๔๕.

๑๘๙. อนิจฺจา วต สงฺขารา.

สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยงหนอ.

ที. มหา. ๑๐/๑๘๑. ถี. ส. ๑๕/๘. ถี. นิ. ๑๖/๒๒๘.

๑๕๐. ทูลลภา ขณสมปตติ.

ความถึงพร้อมแห่งขณะ หาได้ยาก.

ส. ม.

๑๕๑. ทูลลภํ ทสฺสนํ โหติ สมฺพุทฺธานํ อภินฺหโร.

การเห็นพระพุทธเจ้าเนื่อง ๆ เป็นการหาได้ยาก.

ม. ม. ๑๓/๕๕๔. พุ. ส. ๒๕/๔๔๔.

๑๕๒. ขโณ โว มา อุปฺจฺจกา.

ขณะอย่าล่งท่านทั้งหลายไปเสีย.

อง. อฎฺฐก. ๒๓/๒๓๑. พุ. ฐ. ๒๕/๕๗. พุ. ส. ๒๕/๓๘๘.

๑๕๓. อติปตฺติ วโย ขโณ ตเถว.

วัยย่อมผ่านพ้นไปเหมือนขณะที่เดียว.

พุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๑๒.

๑๕๔. กาโล ฆสฺติ ภูตานิ สพุพานเว สหตฺตนา.

กาลเวลา ย่อมกินสรรพสัตว์พร้อมทั้งตัวมันเอง.

พุ. ชา. ทก. ๒๗/๕๕.

๑๕๕. อิติ วิสฺสภูณฺณมฺนฺเต อตฺถา อจฺเจนฺติ มาณเว.

ประโยชน์ย่อมล่งเลขคนหนุ่มผู้ทอดทิ้งการงาน.

ที. ปาฎิ. ๑๑/๑๕๕.

๑๕๖. นกฺขตฺตํ ปฏฺิมาเนนฺตํ อตฺโถ พาลํ อุปฺจฺจกา.

ประโยชน์ได้ล่งเลขคนโง่ผู้มัวถือฤกษ์อยู่.

พุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๖.

๑๕๗. อดุโธ อดุถสุส นกขตุตฺถิ กิ ภิริสุสนฺติ ตารกา.

ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์เอง ดวงดาวจักทำ
อะไรได้.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๖.

๑๕๘. วโส อิตฺตริยํ โลก.

อำนาจเป็นใหญ่ในโลก.

ถึ. ส. ๑๕/๖๐.

๑๕๙. สิริ โภคานมาสโย.

ศรีเป็นที่อาศัยแห่งโภคทรัพย์.

ถึ. ส. ๑๕/๖๑.

๒๐๐. กิจฺจมา วุตฺติ อสิปฺปสฺส.

ความเป็นไปของคนไร้ศิลปะ ย่อมฝืดเคือง.

บุ. ชา. ทวาทส. ๒๗/๓๓๐.

๒๐๑. สาธุ โข สิปปกํ นาม อปี ยาทิสกิทิสํ.

ขึ้นชื่อว่าศิลปะแม้เช่นใดเช่นหนึ่ง ก็ยังประโยชน์ให้
สำเร็จได้.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๕.

๒๐๒. มตฺตณฺณตา สทา สาธุ.

ความรู้จักประมาณ ยังประโยชน์ให้สำเร็จทุกเมื่อ.

ว. ว.

๒๐๓. หิริโอดตปปัญญเวว โลกํ ปาเลติ สาธุกํ.

หิริและโอดตปปะ ย่อมรักษาโลกไว้เป็นอันดี.

ว. ว.

๒๐๔. โลโกปคตมุกิกกา เมตตตา.

เมตตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก.

ว. ว.

๒๐๕. อรติ โลกนาสิกกา.

ความริษยาเป็นเหตุทำโลกให้ฉิบหาย.

ว. ว.

๒๐๖. มหาปุริสภาวสุส ลกขณํ กรุณาสโห.

อหังการตัณหาที่ทนไม่ได้เพราะกรุณา เป็นลักษณะของ
มหาบุรุษ.

ว. ว.

๒๐๗. นิมิต्तํ สาธูรูปานํ กตญญุกตเวทิตา.

ความกตัญญูกตเวทิตี เป็นเครื่องหมายแห่งคนดี.

นัย-ส. ส.

๒๐๘. สพฺพญเจ ป๑วี ทชฺชา นากตญญุมภิราชเย.

ถึงให้แผ่นดินทั้งหมด ก็ยังคนอกตัญญูให้จงรักไม่ได้.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๓.

๒๐๙. หนนติ โภคา ทุมเมธ.

โภคทรัพย์ ย่อมฆ่าคนมีปัญญาทรม.

พ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๒๑๐. สกกาโร กาปริสั หนติ.

สักการะ ย่อมฆ่าคนชั่วเสีย.

วิ. จุล. ๗/๑๗๒. ตี. ส. ๑๕/๒๒๖. ตี. นิ. ๑๖/๒๘๔.

๒๑๑. กิโณ มนุสฺสปฏิทาโก.

ความได้เป็นมนุษย์ เป็นการยาก.

พ. ฐ. ๒๕/๓๕.

๒๑๒. กิจฺฉิ มจฺจาน ชีวิติ.

ความเป็นอยู่ของสัตว์ เป็นการยาก.

พ. ฐ. ๒๕/๓๕.

๒๑๓. กิจฺฉิ สทฺธมฺมสฺสวนิ.

การฟังธรรมของสัตบุรุษ เป็นการยาก.

พ. ฐ. ๒๕/๓๕.

๒๑๔. กิจฺฉิ พุทฺธานมฺบุปาโท.

ความเกิดแห่งท่านผู้รู้ เป็นการยาก.

พ. ฐ. ๒๕/๓๕.

๒๑๕. อสฺชฌายมลา มนฺตา.

มนต์มีการไม่ท่องบ่น เป็นมลทิน.

อจ. อฎุคก. ๒๓/๑๕๘. พ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๑๖. อนุภูณานมลา พมรา.

เหย้าเรือนมีความไม่หมั่นเป็นมลทิน.

อง. อนุศิก. ๒๓/๑๕๘. พุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๑๗. มถิ วณฺณสุต โกสขุขิ.

ความเกียจคร้านเป็นมลทินแห่งผิวพรรณ.

อง. อนุศิก. ๒๓/๑๕๘. พุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๑๘. มลิตุถียา ทุจจิริต.

ความประพฤดิชั่วเป็นมลทินของหญิง.

อง. อนุศิก. ๒๓/๑๕๘. พุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๑๙. สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺต.

ความบริสุทธิ์และความไม่บริสุทธิ์ มีเฉพาะตัว.

พุ. ฐ. ๒๕/๓๗. พุ. มหา. ๒๙/๓๗. พุ. จุ. ๓๐/๑๑๖.

๒๒๐. นาณโป อณฺโปก วิโสชเย.

ผู้อื่นพึงให้ผู้อื่นบริสุทธิ์ไม่ได้.

พุ. ฐ. ๒๕/๓๗. พุ. มหา. ๒๙/๓๗. พุ. จุ. ๓๐/๑๑๖.

๒๒๑. สุทฺทสุตฺต สุจิกมฺมสุตฺต สทา สมฺปชฺชเต วต.

พรตของผู้บริสุทธิ์มีการงานสะอาด ย่อมถึงพร้อมทุกเมื่อ.

ม. ม. ๑๒/๗๐.

๒๒๒. สุทฺทสุตฺต วชฺชมณฺเฑสิ อตฺตานิ ปน ทุทฺทสิ.

ความผิดของผู้อื่นเห็นง่าย ฝ่ายของตนเห็นยาก.

พุ. ฐ. ๒๕/๔๘.

๒๒๓. นตฺถิ โลเก รโห นาม ปาปกมมํ ปกุพฺพโต.

ชื่อว่าที่ลับของผู้ทำบาปกรรม ไม่มีในโลก.

อญ. ติก. ๒๐/๑๘๕. พุ. ชา. จตุตถก. ๒๗/๑๓๑.

๒๒๔. เนสา สภา ยตฺถ น สนฺติ สนฺโต.

สัตว์บุรุษไม่มีในชุมนุมใด ชุมมนั้นไม่ชื่อว่าสภา.

ถ. ส. ๑๕/๒๗๐. พุ. ชา. อสฺสึติ. ๒๘/๑๕๑.

๒๒๕. นตฺถตํ โลกสฺมี ยํ อฺปาทียมานํ อนวชฺชํ อสฺส.

สิ่งใดเข้าไปยึดถืออยู่ จะพึงหาโทษมิได้ สิ่งนั้นไม่มีในโลก.

ร. ร. ๔.

๒๒๖. โภคา สนฺนิจฺยํ ยนฺติ วมฺมิโกวฺปจฺยติ.

โภคะทรัพย์ของผู้ครองเรือนดี ย่อมถึงความพอกพูน เหมือน
จอมปลวกกำลังก่อขึ้น.

ที. ปาฎิ. ๑๑/๒๐๒.

๒๒๗. อลํ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสิโน.

รูปโฉมพอลวงคนโง่ให้หลงได้ แต่ลวงคนแสวงหา
พระนิพพานไม่ได้เลย.

ม. ม. ๑๓/๔๐๑. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๗.

๒๒๘. รูปี ชีรติ มจฺจํ นาม โคตฺตํ น ชีรติ.

ร่างกายของสัตว์ย่อยยับได้ แต่ชื่อและสกุลไม่ย่อยยับ.

ถ. ส. ๑๕/๕๕.

๒๒๕. ถีนี ภาโว ทูราชาโน.

ภาวะของหญิงรู้ได้ยาก.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๑.

๒๓๐. อุกกุญเ สุรมิจฺจนฺติ.

ในเวลาคับขัน ย่อมต้องการคนกล้า.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๒๓๑. มนฺตีสฺ อุกฺกุหฺม.

ในบรรดาที่ปรึกษา ย่อมต้องการคนไม่พูดพาล.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๒๓๒. ปิยญจ อนฺนปानมฺหิ.

ในเวลามีข้าวน้ำ ย่อมต้องการคนที่รัก.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๒๓๓. อตุเถ ชาเต จ ปณฺหิต.

ในเมื่อเรื่องราวเกิดขึ้น ย่อมต้องการบัณฑิต.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๒๓๔. อาปทาสฺ ธาโม เวทิตฺพุโป.

กำลังใจพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย.

นัย-บุ. อ. ๒๕/๑๓๘.

๒๓๕. ยโส ลทฺธา น มชฺเชยฺย.

ได้ยศแล้ว ไม่ควรเมา.

บุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๔๕.

๒๓๖. จากมนุพुरुหะย.

พิงเพิ่มพุลความสละ.

ม. อุป. ๑๔/๔๓๖.

๒๓๗. สนุติเมว สิกุเขย.

พิงศึกษาความสงบนั้นแล.

นัย-ม. อุป. ๑๔/๔๓๖.

๒๓๘. โลกามิสํ ปชเห สนุติเปกุโ.

ผู้พ่งสันติ พิงละอามิสในโลกเสย.

ถึ. ส. ๑๕/๓, ๓๗, ๕๐.

๒๓๙. ตํ กณฺหะย ยทปณฺณกั.

สิ่งใดไม่ผิด พิงถือเอาสิ่งนั้น.

ช. ขา. เอก. ๒๗/๑.

๒๔๐. สมมุขา ยาทิสํ จินฺณํ ปรมมุขานปี ตาทิส.

ต่อหน้าประพุดิเช่นใด ถึงลับหลังก็ให้ประพุดิเช่นนั้น.

ส. ส.

๒๔๑. อปฺปโต โน จ อุตฺตเป.

เมื่อยังไม่ถึง ไม่ควรพุดอวด.

ส. ส.

๒๔๒. สนาถา วิหฺรถ มา อนาถา.

ท่านทั้งหลายจงมีที่พิงอยู่เถิด อย่าไม่มีที่พิงอยู่เลย.

นัย. อจ. ทสก ๒๔/๒๕.

๒๔๓. นายปี นิสสัย ชีเวย.

ไม่ควรอาศัยผู้อื่นเป็นอยู่.

บ. อุ. ๒๕/๑๓๕.

๒๔๔. อาโรคยมิจุเฒ ปรมณจ ตาก.

พึงปรารถนาความไม่มีโรคซึ่งเป็นลาภอย่างยิ่ง.

บ. ชา. เอก. ๒๓/๒๓.

๒๔๕. อตีต นานวาคเมย.

ไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว.

ม. อุป. ๑๔/๓๔๘.

๒๔๖. นปปฏิกงเข อนาคต.

ไม่ควรหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง.

ม. อุป. ๑๔/๓๔๘.

๑๓. ปัญญาบรรค คือ หมวคปัญญา

๒๔๗. นตถิ ปญฺปิสมมา อภา.

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี.

ถึ. ส. ๑๕/๕.

๒๔๘. ปญฺปิ โลกสมิ ปชฺโชโต.

ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก.

ถึ. ส. ๑๕/๖๑.

๒๔๙. โยคา เว ชายตี ฐริ.

ปัญญาย่อมเกิดเพราะความประกอบ.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๒.

๒๕๐. อโยคา ฐริสงฺขโย.

ความสิ้นปัญญาย่อมเกิดเพราะความไม่ประกอบ.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๒.

๒๕๑. สุโข ปญฺปิปฏิทาโก.

ความได้ปัญญา ให้เกิดสุข.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๒๕๒. ปญฺปิ นรานํ รตนํ.

ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน.

ถึ. ส. ๑๕/๕๐.

๒๕๓. ปญฺเฎว ฐเนน เสยฺโย.

ปัญญาเทียวประเสริฐกว่าทรัพย์.

นัย- ม. ม. ๑๓/๔๑๓. นัย- บุ. เถร. ๒๖/๓๗๕.

๒๕๔. นตฺถิ ฆานํ อปฺลฺปิสุตฺ.

ความพินิจไม่มีแก่คนไร้ปัญญา.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๕.

๒๕๖. ปญฺเฎว นตฺถิ อฆายิตฺ.

ปัญญาไม่มีแก่ผู้ไม่พินิจ.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๕.

๒๕๗. ปญฺเฎย มคฺคํ อลฺโส น วินฺทติ.

คนเกียจคร้านย่อมไม่พบทางด้วยปัญญา.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๒.

๒๕๘. สุตฺตฺตํ ลภเต ปญฺเฎ อปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ.

ผู้ไม่ประมาท พินิจพิจารณา ตั้งใจฟัง ย่อมได้ปัญญา.

ตี. ส. ๑๕/๓๑๖. บุ. ส. ๒๕/๓๖๑.

๒๕๙. ปญฺเฎยตฺถิ วิสุตฺติ.

คนยอมเห็นเนื้อความด้วยปัญญา.

อจ. สตุตฺก. ๒๓/๓.

๒๖๐. ปณปิย ปริสุชฺฌติ.

คนยอมบวริสุทธิด้วยปัญญา.

บุ. สุ. ๒๕/๓๖๑.

๒๖๑. ปณปิ หิ เสฏฺฐา กุสลา วทนฺติ.

คนฉลาดกล่าวว่ปัญญาแล ประเสริฐสุด.

บุ. ชา. สตฺตก. ๒๗/๕๔๑.

๒๖๒. ปณปิชิวิชีวิตมาหุ เสฏฺฐิ.

ปราชญ์กล่าวชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่า ประเสริฐสุด.

ถึ. ส. ๑๕/๕๘, ๓๑๕. บุ. สุ. ๒๕/๓๖๐.

๒๖๓. เอโกว เสยโย ปุริโส สปญโป โย ภาสิตสฺส วิชานาติ อตฺถิ.

ผู้มีปัญญารู้เนือความแห่งภายิตคนเดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๒.

๒๖๔. พหุนํ วต อตฺถาย สปญโป ฆรมาวถึ.

ผู้มีปัญญาอยู่ครองเรือน เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คนมาก.

อง. อฏฺก. ๒๓/๒๔๕.

๒๖๕. สากจฺจนาย ปณปิ เวทิตพฺพา.

ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา.

นัย. บุ. อุ. ๒๕/๑๓๘.

๒๖๖. ตถตฺตานํ นิเวเสยฺย ยถา ภูริ ปวทุตฺตติ.

ปัญญาย่อมเจริญด้วยประการใด ควรตั้งตนไว้ด้วย
ประการนั้น.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๒.

๒๖๗. ปญฺปิ นปฺปมชฺเชยฺย.

ไม่ควรประมาทปัญญา.

ม. อุป. ๑๔/๔๓๖.

๑๔. ปมาทรรค คือ หมดประมาท

๒๖๘. ปมาโท มจฺจุโน ปทํ.

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๘. บุ. ชา. ทีศ. ๒๗/๕๒๔.

๒๖๙. ปมาโท รกฺขโต มลํ.

ความประมาท เป็นมลทินของผู้รักษา.

อง. อญฺเฐก. ๒๓/๑๕๘. บุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๗๐. ปมาโท ครหิโต สทา.

ความประมาท บัณฑิตคิดเทียบทุกเมื่อ.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๒๓๑. ปมาทมนุญฺชุนฺติ พาลา ทุมเมธิโน ชนา.

คนพาลมีปัญญาทราม ย่อมประกอบแต่ความประมาท.

ม. ม. ๑๓/๔๘๘. ตี. ต. ๑๕/๓๖. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๘.

๒๓๒. เต ทิฆมตฺตํ โสจนฺติ เย ปมชฺชุนฺติ มาณวา.

คนประมาท ย่อมเสร์้าโสกลิ้นกาลนาน.

นัย-ม. อุป. ๑๔/๓๔๖.

๒๓๓. เย ปมตฺตา ยถา มตา.

ผู้ประมาทแล้ว เหมือนคนตายแล้ว.

ขุ. ฐ. ๒๕/๑๘. ขุ. ชา. ตี. ๒๓/๕๒๔.

๒๓๔. มา ปมาทมนุญฺชุนฺเชถ.

อย่ามัวประกอบความประมาท.

ม. ม. ๑๓/๔๘๘. ตี. ต. ๑๕/๓๖. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๘.

๒๓๕. ปมาเทน น ตีวเส.

ไม่ควรสมคบด้วยความประมาท.

ขุ. ฐ. ๒๕/๓๗. ขุ. ตุ. ๒๕/๕๑๘. ขุ. มหา. ๒๕/๕๑๕.

๑๕. ปาปวรรค คือ หมวดบาป

๒๓๖. มาลา เว ปาปกา ชมฺมา อสุมี โลกเ ปรมฺหิ จ.

บาปกรรมเป็นมลทินแท้ ทั้งในโลกนี้ ทั้งในโลกอื่น.

อญ. อฎฺฐก. ๒๓/๑๕๘. พุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๓๗. ทุกฺโข ปาปสฺส อจฺจโย.

ความสั่งสมบาป นำทุกข์มาให้.

พุ. ฐ. ๒๕/๓๐.

๒๓๘. ปาปานํ อกรณํ สุขํ.

การไม่ทำบาป นำสุขมาให้.

พุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๒๓๙. ปาปํ ปาเปนํ สุกฺริ.

ความชั่วอันคนชั่วทำง่าย.

วิ. จุล. ๗/๑๕๕. พุ. อ. ๒๕/๑๖๘.

๒๔๐. ปาเป น รมติ สุจิ.

คนสะอาดไม่ยินดีในความชั่ว.

วิ. มหา. ๕/๓๔. พุ. อ. ๒๕/๑๖๖.

๒๔๑. สกมฺมุนา หญฺปิติ ปาปฐมฺโม.

คนมีสันดานชั่ว ย่อมลำบากเพราะกรรมของตน.

ม. ม. ๑๓๔๑๓. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๕.

๒๘๒. ตปสา ปชหนฺติ ปาปกมฺมํ.

สาธุชนย่อมละบาปกรรมด้วยตปะ.

บุ. ชา. อฎุคก. ๒๗/๒๔๕.

๒๘๓. ปาปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ โมหา.

คนมักทำบาปกรรมเพราะความหลง.

ม. ม. ๑๓/๔๑๓. บุ. ชา. ปกิณฺณก. ๒๗/๓๘๐.

๒๘๔. นฺตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต.

บาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำ.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๑.

๒๘๕. ฐมฺมํ เม ภณฺมานสฺส น ปาปมฺุปลิมฺุปฺติ.

เมื่อเรากล่าวธรรมอยู่ บาปย่อมไม่แปรเปลี่ยน.

บุ. ชา. สตฺตก ๒๗/๒๒๔.

๒๘๖. นตฺถิ อการิยํ ปาปํ มุสาวัติสฺส ชนฺตฺโน.

คนมักพูดมุสา จะไม่ฟังทำความชั่ว ย่อมไม่มี.

นัย. บุ. ฐ. ๒๕/๓๘. นัย. บุ. อิติ. ๒๕/๒๔๓.

๒๘๗. ปาปานิ ปริวชฺชเย.

พึงละเว้นบาปทั้งหลาย.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๑.

๒๘๘. น ฆาสเหตุปี กเรยฺย ปาปํ.

ไม่ควรทำบาปเพราะเห็นแก่กิน.

นัย- บุ. ชา. นวก. ๒๗/๒๖๒.

๑๖. บุคคลวรรค คือ หมวดบุคคล

๒๘๙. สาธุ โข ปณฺฑิโต นาม.

ชื่อว่าบัณฑิตย่อมทำประโยชน์ให้สำเร็จได้แล.

อ. ต. ๑๕/๓๐๕. ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๒.

๒๙๐. ปณฺฑิโต สีสสมฺปนฺโน ชลฺ อคฺคิวิ ภาสติ.

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมรุ่งเรืองเหมือนไฟสว่าง.

ที. ปาฏิ. ๑๑/๒๐๒.

๒๙๑. อนตฺถํ ปรีวชฺเชติ อตฺถํ คณฺหาติ ปณฺฑิโต.

บัณฑิตย่อมเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถือเอาแต่สิ่งที่เป็น
ประโยชน์.

อจ. จตุกก. ๒๑/๕๕.

๒๙๒. อินฺทฺริยานิ รกฺขณิตี ปณฺฑิตา.

บัณฑิตย่อมรักษาอินทรีย์.

ที. มหา. ๑๐/๒๘๘. ตี. ต. ๑๕/๓๗.

๒๙๓. น อฺจุจาวจํ ปณฺฑิตา ทสฺสยนฺติ.

บัณฑิตย่อมไม่แสดงอาการขึ้นลง.

ขุ. ฐ. ๒๕/๒๖.

๒๙๔. นิหฺมตฺตฺติพลา ปณฺฑิตา.

บัณฑิตมีความไม่เพ่งโทษเป็นกำลัง.

อจ. อฎฺฐก. ๒๓/๒๒๗.

๒๕๕. ทุลุทโก ปุริสาชฌโป.

บุรุษอาชาไนย หาได้ยาก.

พ. ฐ. ๒๕/๔๑.

๒๕๖. ทุลุทโก อังคสมปโน.

ผู้ถึงพร้อมด้วยของคุณ หาได้ยาก.

พ. ชา. ทก. ๒๗/๘๕.

๒๕๗. ทนุโต เสฏโธ มนุสเสตฺต.

ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด.

พ. ฐ. ๒๕/๕๗. พ. มหา. ๒๕/๒๕๑. พ. จุ. ๓๐/๗๔.

๒๕๘. มหาการุณิกโก นาโถ.

ท่านผู้เป็นที่พึง ประกอบด้วยกรุณาใหญ่.

๒๕๙. กุสโล จ ชหาคี ปาปกั.

คนฉลาด ย่อมละบาป.

ที. มหา. ๑๐/๑๕๙. พ. อุ. ๒๕/๒๑๕.

๓๐๐. นยั นยติ เมธาวิ.

คนมีปัญญา ย่อมแนะนำทางที่ควรแนะนำ.

พ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๕.

๓๐๑. อรุราชั น ยุญชติ.

คนมีปัญญา ย่อมไม่ประกอบในทางอันไม่ใช่ธุระ.

พ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๕.

๓๐๒. ธีโร โภเค อธิคมม สงฺคณฺหาติ จ ปาตเก.

ปราชญ์ได้โภกทรัพย์แล้ว ย่อมสงเคราะห์ญาติ.

พ. ชา. ฉก. ๒๗/๒๐๕.

๓๐๓. ธีโร จ พลวา สาธุ ยูถสุส ปริหารโก.

ปราชญ์มีกำลังบริหารหมู่ ให้ประโยชน์สำเร็จ.

พ. ชา. สดต. ๒๗/๒๒๑.

๓๐๔. น กามกามา ลปนฺนติ สนฺโต.

สัตว์บุรุษไม่ปราศรัยเพราะใคร่กาม.

พ. ฐ. ๒๕/๒๖.

๓๐๕. สนฺโต น เต เย น วทฺนฺติ ฌมฺม.

ผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตว์บุรุษ.

ถ. ส. ๑๕/๒๗๐.

๓๐๖. สนฺโต สดตฺหิตเต รตา.

สัตว์บุรุษยินดีในการถือกุศลสัตว์.

ชาตกญฺเฐถา ๑/๒๓๐.

๓๐๗. ทูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวฺนฺโตว ปพฺพโต.

สัตว์บุรุษย่อมปรากฏในที่ไกล เหมือนภูเขาหิมพานต์.

พ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๓๐๘. สนฺโต สกฺคปฺรายนา.

สัตว์บุรุษ มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

ถ. ส. ๑๕/๒๗. พ. ชา. ทก. ๒๗/๖๔.

๓๐๘. สพฺพา ทิสสา สปุริโส ปวายติ.

สັตบรุษ ย่อมขจรไปทั่วทุกทิศ.

อฺ. ติก. ๒๐/๒๕๑. บ. ๒๕/๒๒.

๓๑๐. อุปสนฺโต สุขํ เสติ.

ผู้สงบระงับ ย่อมอยู่เป็นสุข.

วิ. จุล. ๗/๑๐๖. ตี. ศ. ๑๕/๓๑๒. อฺ. ติก. ๒๐/๑๗๕.

๓๑๑. สตถฺจ คนฺโธ ปฏฺิวัตเมติ.

กลิ่นของสັตบรุษ ย่อมไปทวนลมได้.

อฺ. ติก. ๒๐/๒๕๑. บ. ๒๕/๒๒.

๓๑๒. อนฺปาทา วิมฺจฺนฺติ.

สาธุชนย่อมหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น.

ม. อุป. ๑๔/๓๔๖. อฺ. ติก. ๒๐/๑๘๐.

๓๑๓. โย พาโล มณฺเฑติ พาลยํ ปณฺทิตฺวาปี เตน โส.

คนโง่รู้สึกว่าคนโง่ จะเป็นผู้ฉลาดเพราะเหตุนั้นได้บ้าง.

บ. ๒. ๒๕/๒๓.

๓๑๔. น สาธุ พลฺวา พาโล ชฺยสฺส ปรีหารโก.

คนโง่มีกำลังบริหารหมู่ ไม่สำเร็จประโยชน์.

บ. ชา. สตุตฺก. ๒๗/๒๒๑.

๓๑๕. พาโล อปริณายโก.

คนโง่ ไม่ควรเป็นผู้นำ.

บ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๕.

๓๑๖. อุชฌตติพลา พาลา.

คนโง่ มีความเพ่งโทษเป็นกำลัง.

อญ. อญ๕ก. ๒๓/๒๒๗.

๓๑๗. อสนุเตตถ น ทิสฺสนฺติ รตฺตี จิตฺตา ยถา สรา.

อัสตบรูษ แม่นั่งอยู่ในที่นี้เองก็ไม่ปรากฏ เหมือนลูกศรที่ยิงไปกลางคืน.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๓๑๘. อสนฺโต นิริยํ ынฺติ.

อัสตบรูษ ย่อมไปนรก.

ถึ. ส. ๑๕/๒๗. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๖๔.

๓๑๙. อนยํ นยติ ทุมฺเมโธ.

คนมีปัญญาทราวม ย่อมแนะนำทางที่ไม่ควรแนะนำ.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๕.

๓๒๐. อธฺรายํ นิยฺยชฺติ.

คนมีปัญญาทราวม ย่อมประกอบในทางอันไม่ใช่ธุระ.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๕.

๓๒๑. หาเปติ อตุถํ ทุมฺเมโธ.

คนมีปัญญาทราวม ย่อมพราไปประโยชน์เสีย.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๕.

๓๒๒. ทพฺภี กโรติ ทุมฺเมโธ.

คนมีปัญญาทราวม ย่อมทำความประทุษร้าย.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๑.

๓๒๓. โจรา โลกสุมิมพพุทา.

พวกโจร เป็นเสนียดในโลก.

ถึ. ต. ๑๕/๖๐.

๓๒๔. สุวิชาโน ภว โหติ.

ผู้รู้ดี เป็นผู้เจริญ.

บุ. ต. ๒๕/๓๔๖.

๓๒๕. ทูวิชาโน ปราภโว.

ผู้รู้ชั่ว เป็นผู้เสื่อม.

บุ. ต. ๒๕/๓๔๖.

๓๒๖. ฌมมกาโม ภว โหติ.

ผู้ชอบธรรม เป็นผู้เจริญ.

บุ. ต. ๒๕/๓๔๖.

๓๒๗. ฌมมเทสุถึ ปราภโว.

ผู้ชังกรรม เป็นผู้เสื่อม.

บุ. ต. ๒๕/๓๔๖.

๓๒๘. สกุกตวา สกุกโต โหติ.

ผู้ทำสักการะ ย่อมได้รับสักการะ.

บุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๕๔.

๓๒๙. กรุ โหติ สการโว.

ผู้เคารพ ย่อมมีผู้เคารพ.

บุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๕๔.

๓๓๐. ปุชโก ลภเต ปุชัง.

ผู้บูชา ย่อมได้รับบูชา.

บุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๕๔.

๓๓๑. วนุทโก ปฎิวณฺทณั.

ผู้ไหว้ ย่อมได้รับไหว้ตอบ.

บุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๕๔.

๓๓๒. ปฎิสงฺขานพลา พหุสฺสุตา.

ผู้ฟังมาก ต้องพิจารณาเป็นสำคัญ.

อง. อฎุคก. ๒๓/๒๒๗.

๓๓๓. สาธุ สมฺพหฺลา ปาตี.

มีญาติมาก ๆ ยังประโยชน์ให้สำเร็จ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๓.

๓๓๔. วิสฺสาสปรมา ปาตี.

ความศรัทธา เป็นญาติอย่างยิ่ง.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๓๓๕. เนกาตี ลภเต สุขัง.

ผู้กินคนเดียว ไม่ได้ความสุข.

บุ. ชา. ทฺวาทส. ๒๗/๓๓๓.

๓๓๖. นตฺถิ โลเก อนินฺทิตโต.

คนไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕.

๓๓๗. ปริภูโต มุทุ โหติ.

คนอ่อนแอ ก็ถูกเขาคูหมิ่น.

บุ. ชา. ทิวาทส. ๒๗/๓๓๕.

๓๓๘. อติตักฺโข จ เวรฺวา.

คนแข็งกระด้าง ก็มีเวร.

บุ. ชา. ทิวาทส. ๒๒/๓๓๕.

๓๓๙. พหุํปี รตฺโต ภาเสยฺย.

คนรักแล้ว มักพุดมาก.

บุ. ชา. ทิวาทส. ๒๗/๓๓๕.

๓๔๐. ทฏฺโศปี พหุ ภาสยิ.

คนโกรธแล้ว มักพุดมาก.

บุ. ชา. ทิวาทส. ๒๗/๓๓๕.

๓๔๑. อนฺุปาเยน โย อตฺถิ อิจฺฉติ โส วิหฺลปฺติ.

ผู้มุ่งประโยชน์โดยไร้อุบาย ย่อมล้มบาก.

๓๔๒. น อฺุชฺชุตฺตา วิตถิ ภาณนฺติ.

คนตรง ไม่พุดกลาดความจริง.

บุ. ชา. จตุกฺก. ๒๗/๑๒๘.

๓๔๓. ยถาวาที ตถาการิ.

พุดอย่างไร พึ่งทำอย่างนั้น.

ที. มหา. ๑๐/๒๕๕. บุ. สฺ. ๒๕/๓๕๔. บุ. เถร. ๒๖/๔๔๑. บุ. ชา. จตุกฺก. ๒๗/๑๔๖.

๓๔๔. หิรินิเสโท ปุริโส โภจิ โลกสุมิ วิชชติ.

มีบางคนในโลกที่ยับยั้งด้วยความอาย.

ถึ. ส. ๑๕/๑๑. พุ. ธ. ๒๕/๓๔.

๓๔๕. กวิ คาทานมาสโย.

กวีเป็นที่อาศัยแห่งคาถาทั้งหลาย.

ถึ. ส. ๑๕/๕๒.

๓๔๖. พุรหุมาติ มาตาปิตโร.

มารดาบิดา ท่านว่าเป็นพรหม (ของบุตร).

อง. ติก. ๒๐/๑๖๘. อง. จตุกก. ๒๑/๕๒. พุ. อิติ. ๒๕/๓๑๔.

๓๔๗. ปุพพาจริยาติ วุจเจอร์.

มารดาบิดา ท่านว่าเป็นบูรพาจารย์ (ของบุตร).

อง. ติก. ๒๐/๑๖๘. อง. จตุกก. ๒๑/๕๒. พุ. อิติ. ๒๕/๓๑๔.

๓๔๘. อาหุเนยฺยา จ ปุตตานํ.

มารดาบิดา เป็นที่นับถือของบุตร.

อง. ติก. ๒๐/๑๖๘. อง. จตุกก. ๒๑/๕๒. พุ. อิติ. ๒๕/๓๑๔.

๓๔๙. อิตฺถิ มถึ พุรหุมาจริยสฺส.

สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์.

ถึ. ส. ๑๕/๕๒, ๕๙.

๓๕๐. อิตฺถิ ภาณฺฑานมุตฺตมํ.

สตรีเป็นสูงสุดแห่งสิ่งทั้งหลาย.

ถึ. ส. ๑๕/๖๐.

๓๕๑. ภคตถจ กรุโน สพุเพ ปฏิปุเชนติ ปณทิตา.

ภริยาผู้ฉลาด ย่อมนับถือสามีและคนควรเคารพทั้งปวง.

อญ. อญุคก. ๒๓/๒๗๓.

๓๕๒. ภคตา ปณปิณมิตถิยา.

สามีเป็นเครื่องปรากฏของสตรี.

ถึ. ส. ๑๕/๕๗.

๓๕๓. สุตสูสา เสฏฐา ภริยานิ.

บรรดาภริยาทั้งหลาย ภริยาผู้เชื่อฟังเป็นผู้ประเสริฐ.

ถึ. ส. ๑๕/๑๐.

๓๕๔. โย จ ปุตตานมุตสโว.

บรรดาบุตรทั้งหลาย บุตรผู้เชื่อฟังเป็นผู้ประเสริฐ.

ถึ. ส. ๑๕/๑๐.

๓๕๕. ปุตตา วตถุ มนุสสานิ.

บุตรทั้งหลายเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย.

ถึ. ส. ๑๕/๕๑.

๓๕๖. ผาตี กยิรา อวิหะยิ ปริ.

ควรทำแต่ความเจริญ. อย่าเบียดเบียนเขา.

ขุ. ชา. สตุตค. ๒๗/๒๑๒.

๓๕๗. คุณวา จาตุตโน คุณิ.

ผู้มีความดี จงรักษาความดีของตนไว้.

ส. ส.

๓๕๘. รุกเขยยานาคตี ภยิ.

พึงป้องกันภัยที่ยังมาไม่ถึง.

บุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๓๖.

๑๗. ปุณฺณวรรค คือ หมวดบุญ

๓๕๙. ปุณฺณปี โจรเหิ ทูหริ.

บุญอันโจรนำไปไม่ได้.

ถึ. ส. ๑๕/๕๐.

๓๖๐. ปุณฺณปี สุขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ.

บุญนำสุขมาให้ในเวลาสั้นชีวิต.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๓๖๑. สุขิ ปุณฺณปสฺส อจฺจโย.

ความตั้งสมขึ้นซึ่งบุญ นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๐.

๓๖๒. ปุณฺณปานิ ปฺรโลกสมิ ปติญฺเฐา โหนฺติ ปาณินิ.

บุญเป็นที่พึงของสัตว์ในโลกหน้า.

ถึ. ส. ๑๕/๒๖. อจฺ. ปญฺจก. ๒๒/๔๔. บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๔.

๓๖๓. ปุณฺณปานิ กยิราถ สุขาวทานิ.

ควรทำบุญอันนำสุขมาให้.

ถึ. ส. ๑๕/๓. อจฺ. ติก. ๒๐/๑๕๘.

๑๘. มัจจวรรค คือ หมวดมฤตยู

๓๖๔. สพพิ เกทปริยนต์ เอวัง มัจจัน ชีวิติ.

ชีวิตของสัตว์เหมือนภาชนะดิน ซึ่งล้วนมีความสลาย
เป็นที่สุด.

ที. มหา. ๑๐/๑๔๑. พุ. สุ. ๒๕/๔๔๘. พุ. มหา. ๒๕/๑๔๕.

๓๖๕. อปฺปกณฺจิทํ ชีวิตมาหุ ธีรา.

ปราชญ์กล่าวว่าชีวิตนี้น้อยนัก.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. สุ. ๒๕/๔๘๕. พุ. เถร. ๒๖/๓๓๘.

๓๖๖. น ทิ โน สงฺกรนฺเตน มหาเสเนน มัจจุนา.

ความผิดเพี้ยนกับมฤตยูอันมีกองทัพใหญ่นั้น ไม่ได้เลย.

ม. อุ. ๑๔/๓๔๘. พุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๖๕.

๓๖๗. ชรูปนิตฺตสฺส น สนฺติ ตาณา.

เมื่อสัตว์ถูกฆรานำเข้าไปแล้ว ไม่มีผู้ป้องกัน.

ตี. ส. ๑๕/๓. อญ. ติก. ๒๐/๑๕๘. พุ. ชา. วิส. ๒๓/๔๑๖.

๓๖๘. น มียุขมานสฺส ฆวนฺติ ตาณา.

เมื่อสัตว์จะตาย ไม่มีผู้ป้องกัน.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๓๘.

๓๖๙. น มียุขมานํ ฆนมนฺเวติ กิลฺยจิ.

ทรัพย์สักกนิกก็ติดตามคนตายไปไม่ได้.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๓๘.

๓๓๐. น จาปี วิตุเตน ชริ วิหนุติ.

ก้าจัดความแก้ด้วยทรัพย์ไม่ได้.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. ชุ. เถริ. ๒๖/๓๓๘.

๓๓๑. น ทิมมาลุ ลภเต ชเนน.

คนไม่ได้อายุยืนเพราะทรัพย์.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. ชุ. เถริ. ๒๖/๓๓๘.

๓๓๒. สพุเพว นิคุขิปิสุสนติ ภูตา โลเก สมุสุสยั.

สัตว์ทั้งปวง จักทอดทิ้งร่างไว้ในโลก.

ท. มหา. ๑๐/๑๘๑. ถั. ส. ๑๕/๒๓๒.

๓๓๓. อชุตมา เจว ทพิทุทา จ สพุเพ มจจุปรายนา.

ทั้งคนมีทั้งคนจน ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า.

ที. มหา. ๑๐/๑๔๑. ชุ. ชา. เอก. ๒๓/๓๑๓.

๑๕. มิตตวรรค คือ หมวดมิตร

๓๓๔. สตฺโถ ปวสฺโถ มิตฺตํ.

หมู่เกวียน (หรือต่าง) เป็นมิตรของคนเดินทาง.

ถึ. ส. ๑๕/๕๐.

๓๓๕. มาตา มิตฺตํ สเก จมเร.

มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน.

ถึ. ส. ๑๕/๕๐.

๓๓๖. สหาโย อตฺถชาตสฺส โหติ มิตฺตํ ปุณฺณปุณฺโณ.

สหาย เป็นมิตรของคนมีความต้องการเกิดขึ้นเนื่อง ๆ.

ถึ. ส. ๑๕/๕๑.

๓๓๗. สพฺพตฺถ ปุชฺชิตฺโถ โหติ โย มิตฺตานิ น ทฺพภตฺติ.

ผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร ย่อมมีผู้บูชาในที่ทั้งปวง.

ขุ. ชา. นวก. ๒๓/๕๔.

๓๓๘. สพฺเพ อมิตฺเต ตรติ โย มิตฺตานิ น ทฺพภตฺติ.

ผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร ย่อมผ่านพ้นศัตรูทั้งปวง.

ขุ. ชา. นวก. ๒๓/๑๕๕.

๓๓๙. มิตฺตทฺพโก หิ ปาปโก.

ผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลวแท้.

ขุ. ชา. ทสก. ๒๓/๒๕๓.

๓๘๐. ปาปมิตฺโต ปาปสฺโย ปาปอจฺจโร.

มีมิตรเลวมีเพื่อนเลว ย่อมมีมรรยาทและที่เกี่ยวเลว.

๑๕๘.

๓๘๑. ภริยา ปรมมา สขา.

ภริยาเป็นเพื่อนสนิท.

ถึ. ส. ๑๕/๕๑.

๓๘๒. นตฺถิ พาเล สหายตา.

ความเป็นสหาย ไม่มีในคนพาล.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุ. ๑๔/๒๕๗. พุ. ๖. ๒๕/๒๓, ๕๕.

๓๘๓. อตฺถมฺหิ ชาตมฺหิ สุขา สหายา.

เมื่อความต้องการเกิดขึ้น สหายเป็นผู้นำสุขมาให้.

พุ. ๖. ๒๕/๕๕.

๓๘๔. สเจ ลภถ นิปกั สหายํ จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา.

ถ้าได้สหายผู้รอบคอบ ฟังพอใจมีสติเที่ยวไปกับเขา.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุป. ๑๔/๒๕๗.

๓๘๕. โน เจ ลภถ นิปกั สหายํ เอโก จเร น จ ปาปานิ กริยา.

ถ้าไม่ได้สหายผู้รอบคอบ ฟังเที่ยวไปคนเดียวและไม่ฟังทำความชั่ว.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุป. ๑๔/๒๕๗.

๒๐. ยางนาวรรค คือ หมวดขอ

๓๘๖. น เว ยางนุติ สปุปฺปฺปฺยา.

ผู้มีปัญญาย่อมไม่ขอละ.

บุ. ชา. สตุตฺตก. ๒๗/๒๒๐.

๓๘๗. ยางโก อปุปีโย โหติ.

ผู้ขอย่อมไม่เป็นที่รัก (ของผู้ถูกขอ).

วิ. มหาวิภงฺค. ๑/๓๓๗. บุ. ชา. สตุตฺตก. ๒๗/๒๒๐.

๓๘๘. ยาง อททมปุปีโย.

ผู้ถูกขอเมื่อไม่ให้สิ่งที่เขาขอ ย่อมไม่เป็นที่รัก (ของผู้ขอ).

วิ. มหาวิภงฺค. ๑/๓๓๗. บุ. ชา. สตุตฺตก. ๒๕/๒๒๐.

๓๘๙. เทสุโต จ โหติ อติยานาย.

คนยอมเป็นที่เกลียดชังเพราะขอด.

วิ. มหาวิภงฺค. ๑/๓๓๔. บุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๐๐.

๓๙๐. น ตํ ยาเจ ยสุส ปิยํ ชิกิเส.

ไม่ควรขอสิ่งที่รู้ว่าเป็นที่รักของเขา.

วิ. มหาวิภงฺค. ๑/๓๓๔. บุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๐๐.

๒๑. ราชวรรค คือ หมวดพระราชา

๓๕๑. ราชา ญฺเฐส ปณฺปิณฺ.

พระราชา เป็นเครื่องปรากฏของแว่นแคว้น.

ถึ. ส. ๑๕/๕๗.

๓๕๒. ราชา มุขํ มนุสฺสานํ.

พระราชา เป็นประมุขของประชาชน.

วิ. มหา. ๕/๑๒๔. ม. ม. ๑๓/๕๕๖. พุ. ส. ๒๕/๔๔๖.

๓๕๓. สพฺพํ ญฺเฐํ สฺขํ โหติ ราชา เจ โหติ ธมฺมิโก.

ถ้าพระราชาเป็นผู้ทรงธรรม ราษฎรทั้งปวงก็เป็นสุข.

อง. จตุกก. ๒๑/๕๕. พุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๕๒.

๓๕๔. กุทฺธํ อปฺปฏิกุชฺฌนฺโต ราชา ญฺเฐส ปุชฺโติ.

พระราชาผู้ไม่กริ้วตอบผู้โกรธ ราษฎรก็บูชา.

พุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๕๗.

๓๕๕. สนนทฺโร ขตฺติโย ตปติ.

พระมหากษัตริย์ทรงเครื่องรบ ย่อมสง่า.

ถึ. นิ. ๑๖/๓๓๑. พุ. ธ. ๒๕/๖๗.

๓๕๖. ขตฺติโย เสฏฺโธ ชเนตฺถมฺมี เย โกตฺตปฏิสาริโน.

พระมหากษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุด ในหมู่ชนผู้รังเกียจ

ด้วยสกุล.

ที. ปาฏิ. ๑๑/๑๐๗. ม. ม. ๑๓/๓๒. ถึ. ส. ๑๕/๒๒๕. ถึ. นิ. ๑๖/๓๓๑.

๓๕๗. ปุตุตถกัมม วิย ราชาโน ปชั รกขนตุ สพพทา.

พระราชางรักษาประชาราษฎร์ ให้เหมือนบิดารักษาบุตร
ทุกเมื่อ.

นัย-ส. ส.

๒๒. วาจาบรรค คือ หมวดวาจา

๓๕๘. หทยสุต สทิสสิ วาจา.

วาจาเช่นเดียวกับใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๓๘.

๓๕๙. โมกโข กลุยาณิยา สาธุ.

เปล่งวาจางาม ยังประโยชน์ให้สำเร็จ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

๔๐๐. มุตวา ตปปติ ปาปิก.

คนเปล่งวาจาชั่ว ย่อมเดือดร้อน.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

๔๐๑. ทุณฺณสุต ผรุสา วาจา.

คนโกรธมีวาจาหยาบ.

บุ. ชา. ทศก. ๒๗/๒๗๓.

๔๐๒. อภูตวาที นิริย อูเปติ.

คนพูดไม่จริง ย่อมเข้าถึงนรก.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๔๐๓. สัโวหารณ โสเจยฺย เวทิตพฺพ.

ความสะอาด พึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ.

นัย-บุ. อุ. ๒๕/๑๓๘.

๔๐๔. วาจี มุญฺเจยฺย กุลฺยาณิ.

การเปล่งวาจางาม.

ถึ. ส. ๑๕/๖๐.

๔๐๕. สณฺหิ กิริ อตฺถวตี ปมุญฺเจ.

การเปล่งวาจาไพเราะที่มีประโยชน์.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๐.

๔๐๖. ตเมว วาจี ภาเสยฺย ยายตุตฺตานํ น ตาปเย.

ควรกล่าวแต่วาจาที่ยังตนให้เดือดร้อน.

ถึ. ส. ๑๕/๒๗๘. บุ. ส. ๒๕/๔๑๑.

๔๐๗. มนุญฺปิเมว ภาเสยฺย.

ควรกล่าวแต่วาจาที่น่าพอใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๐.

๔๐๘. นามนุญฺปิ กุทาจนํ.

ในกาลไหน ๆ ก็ไม่ควรกล่าววาจาไม่น่าพอใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๐.

๔๐๕. วาจํ ปมฺญเจ กุสลํ นาติเวถํ.

ไม่ควรเปล่งวาจาที่ดี ให้เกินกาล.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๐. บุ. สุ. ๒๕/๕๒๓. บุ. มหา. ๒๕/๖๒๒.

๔๑๐. น หิ มฺญเจยฺย ปาปิกํ.

ไม่ควรเปล่งวาจาชั่วเลย.

บุ. ชา. ๒๗/๒๘.

๒๓. วิริยวรรค คือ หมวดเพียร

๔๑๑. กาลาคตฺถจ น หาเปติ อตุถํ.

คนขยัน ย่อมไม่พรั่ประโยชน์ซึ่งถึงตามกาล.

บุ. ชา. ฦก. ๒๗/๑๕๕.

๔๑๒. วิริเยน ทุกฺขมฺเจติ.

คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร.

บุ. สุ. ๒๕/๓๖๑.

๔๑๓. ปฏฺฐุปการี ชฺรฺวา อญฺเฐตา วินฺทเต ฐนํ.

คนมีธุระหมั่นทำงานให้เหมาะเจาะ ย่อมหาทรัพย์ได้.

ตี. ส. ๑๕/๓๑๖. บุ. สุ. ๒๕/๓๖๑.

๔๑๔. อภิลาสุ วินฺเท ทพฺสุส สนฺตี.

คนไม่เกียจคร้าน พึงได้ความสงบใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑.

๔๑๕. น นิพุนิทธิการิสฺส สมมทตฺโต วิปจฺจติ.

ประโยชน์ย่อมไม่สำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยเบื้อหน่าย.

ขุ. ชา. จตฺตافیต. ๒๓/๕๓๓.

๔๑๖. อนินิพุนิทธิการิสฺส สมมทตฺโต วิปจฺจติ.

ประโยชน์ย่อมสำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยไม่เบื้อหน่าย.

ขุ. ชา. จตฺตافیต. ๒๓/๕๓๓.

๔๑๗. อถ ปจฺจนา กุรุเต โยคํ กิจฺเจ อวาสุ สิทฺติ.

ถ้าทำความเพียรในกิจการล่าหลัง จะจมอยู่ในวิบัติ.

ขุ. ชา. วิส. ๒๓/๔๓๔.

๔๑๘. หิยโยติ หิยยติ โปโส ปเรติ ปรีหายติ.

คนที่ผัดวันว่าพรุ่งนี้ ย่อมเสื่อม ยิ่งว่ามะรืนนี้ ก็ยิ่งเสื่อม.

ขุ. ชา. วิส. ๒๓/๔๖๖.

๔๑๙. อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปปี.

ควรรีบทำความเพียรในวันนี้.

ม. อุป. ๑๔/๓๔๘. ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๖๕.

๔๒๐. วายเมเถว ปุริโส ยาว อตฺถสฺส นิปฺปทา.

บุรุษพึงพยายามไปกว่าจะสำเร็จประโยชน์.

สํ. ส. ๑๕/๓๓๐.

๔๒๑. กเรยฺย โยคํ ฐวมปฺปมคฺโต.

ผู้ไม่ประมาท ควรทำความเพียรให้แน่วแน่.

นัย-ขุ. ชา. ทุก. ๒๓/๗๘.

๔๒๒. ยถา ยถา ยตุถ ลเมถ อตุถิ ตถา ตถา ตตุถ ปรุกกเมยย.

พึงได้ประโยชน์ในที่ใด ด้วยประการใดๆ ควรบากบั่นในที่
นั้น ด้วยประการนั้นๆ.

อจ. ปญจก. ๒๒/๓๐. ขุ. ชา. ปญจก. ๒๓/๑๘๐.

๒๔. เวรวรรค คือ หมวดเวร

๔๒๓. เย เวรํ อุปนยฺหนฺติ เวรํ เตถํ น สมฺมตฺติ.

เวรของผู้จองเวร ย่อมไม่ระงับ.

นัย-ม. อุป. ๑๔/๒๕๗. นัย-ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. นัย-ขุ. ชา. ปญจก. ๒๓/๑๘๒.

๔๒๔. เย เวรํ นฺอุปนยฺหนฺติ เวรํ เตสุปสมฺมตฺติ.

เวรของผู้ไม่จองเวร ย่อมระงับได้.

นัย-ม. อุป. ๑๔/๒๕๗. นัย-ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. นัย-ขุ. ชา. ปญจก. ๒๓/๑๘๒.

๔๒๕. อเวเรน จ สมฺมตฺติ.

เวรย่อมระงับด้วยไม่มีเวร.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุป. ๑๔/๒๕๗. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. ขุ. ชา. ปญจก. ๒๓/๑๘๒.

๔๒๖. น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมตฺติช กุทาจนํ.

ในกาลไหนๆ เวรในโลกนี้ย่อมระงับด้วยเวรไม่ได้เลย.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุป. ๑๔/๒๕๗. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. ขุ. ชา. ปญจก. ๒๓/๑๘๒.

๒๕. สัจจวรรค คือ หมวดความสัตย์

๔๒๗. สัจจํ หเว สาธุตรี รทานํ.

ความสัตย์นั้นแล ดีกว่ารสทั้งหลาย.

ถึ. ต. ๑๕/๕๘. พุ. ชา. ๒๕/๓๖๐.

๔๒๘. สัจจํ เว อมตา วาจา.

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย.

ถึ. ต. ๑๕/๒๓๘. พุ. เถร. ๒๖/๔๓๔.

๔๒๙. สัจเจน กิตฺตี ปปโปติ.

คนได้เกียรติ (ชื่อเสียง) เพราะความสัตย์.

ถึ. ต. ๑๕/๓๑๖. พุ. ส. ๒๕/๓๖๑.

๔๓๐. สัจเจน อตุเถ จ ฆมฺเม จ อหุ สนฺโต ปติฏฺฐิตา.

สัตบุรุษได้ตั้งมั่นในความสัตย์ที่เป็นอรรถและเป็นธรรม.

ถึ. ต. ๑๕/๒๓๘. พุ. ส. ๒๕/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๔๓๔.

๔๓๑. สัจจมนุรฺกฺเขยฺย.

พึงตามรักษาความสัตย์.

ม. อุป. ๑๔/๔๓๖.

๒๖. สติวรรค คือ หมวดสติ

๔๓๒. สติ โลกสุมิ ชาคโร.

สติเป็นธรรมเครื่องตั้งอยู่ในโลก.

ตี. ส. ๑๕/๖๑.

๔๓๓. สติ สพฺพตฺถ ปตฺถิยา.

สติจำปรารถนาในที่ทั้งปวง.

ว. ว.

๔๓๔. สติมโต สทา ภทฺทํ.

คนผู้มีสติ มีความเจริญทุกเมื่อ.

ตี. ส. ๑๕/๓๐๖.

๔๓๕. สติมา สุขเมตฺติ.

คนมีสติ ย่อมได้รับความสุข.

ตี. ส. ๑๕/๓๐๖.

๔๓๖. สติมโต สุเว เสยฺโย.

คนมีสติ เป็นผู้ประเสริฐทุกวัน.

ตี. ส. ๑๕/๓๐๖.

๔๓๗. รกฺขมาโน สโต รกฺเข.

ผู้รักษา ควรมีสติรักษา.

ส. ส.

๒๗. สัทธาวรรค คือ หมวดศรัทธา

๔๓๘. สทฺธา พนฺชติ ปาถะยฺยํ.

ศรัทธารวบรวมไว้ซึ่งเสบียง (คือกุศล).

ถึ. ต. ๑๕/๖๑.

๔๓๙. สทฺธา สาธุ ปตฺติภูตฺตา.

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว ยังประโยชน์ให้สำเร็จ.

ถึ. ต. ๑๕/๕๐.

๔๔๐. สุขา สทฺธา ปตฺติภูตฺตา.

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๙.

๔๔๑. สทฺธิชฺช วิตุตฺถํ ปุริสสุตฺต สญฺญํ.

ศรัทธาเป็นทรัพย์ประเสริฐของคนในโลกนี้.

ถึ. ถึ. ๑๕/๕๘. บุ. สุ. ๒๕/๓๖๐.

๔๔๒. สทฺธา ทุตฺติยา ปุริสสุตฺต โหติ.

ศรัทธาเป็นเพื่อนสองของคน.

ถึ. ต. ๑๕/๓๕, ๕๒.

๒๘. ตันตฺถุฉฐีวรรค กือ หมดคสันโดย

๔๔๓. สนตฺถุฉฐี ปรมฺ ฌนฺ.

ความสันโดยเป็นทรัพย์อย่างย้ง.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๔๔. ตฺถุฉฐี สุขา อิตริตเรน.

ความสันโดยด้วยปัจจัยตามมีตามได้ นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๔๔๕. สุโข วิเวโก ตฺถุฉฐสฺ สุตตมมุตส ปสฺสโต.

ความสงบของผู้สันโดย มีธรรมปรากฏ เห็นอยู่ นำสุขมาให้.

วิ. มหา. ๔/๖. บุ. อุ. ๒๕/๘๖.

๔๔๖. ยํ ททฺธํ เตน ตฺถุฉฐพฺพํ.

ได้สิ่งใด พอใจด้วยสิ่งนั้น.

วิ. ภี. ๓/๕๖. บุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๔.

๔๔๗. สลากํ นาทิมญฺเปยฺย.

ไม่ควรดูหมิ่นลาภของตน.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๕.

๒๕. สมณวรรค คือ หมวดสมณะ

๔๔๘. สมณิธ อรณา โลก.

สมณะในศาสนานี้ ไม่เป็นข้าศึกในโลก.

ถึ. ส. ๑๕/๖๑.

๔๔๙. น หิ ปพฺพชิตฺโต ปรุปรมาตี สมโณ โหติ ปรี วิเหยยนฺโต.

บรรพชิตฆ่าผู้อื่นเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นสมณะเลย.

ที. มหา. ๑๐/๕๓. พุ. ธ. ๒๕/๔๐.

๔๕๐. อสญฺโปกฺโก ปพฺพชิตฺโต น สาธุ.

บรรพชิตผู้ไม่ทำรวม ไม่ดี.

พุ. ชา. วิส. ๒๓/๔๔๖.

๔๕๑. อเปโต ทมสจฺเจน น โส กาสาวมรหติ.

ผู้ปราศจากทมะและสังจะ ไม่ควรครองผ้ากาสาวะ.

พุ. ธ. ๒๕/๑๖. พุ. ชา. ทุก. ๒๓/๘๓. พุ. เถร. ๒๖/๔๐๐.

๔๕๒. อูเปโต ทมสจฺเจน ส เว กาสาวมรหติ.

ผู้ประกอบด้วยทมะและสังจะนั้นแล ควรครองผ้ากาสาวะ.

พุ. ธ. ๒๕/๑๖. พุ. ชา. ทุก. ๒๓/๘๓. พุ. เถร. ๒๖/๔๐๐.

๔๕๓. สุภาสิตทฺทชชา อีสโย.

ฤทัยทั้งหลาย มีสุภายิตเป็นธงชัย.

ถึ. นิ. ๑๖/๓๒๖. อัง. จตุกก. ๒๑/๖๖. พุ. ชา. อตีติ. ๒๘/๑๕๒.

๔๕๔. สมโณ อสฺส สุตฺตสมโณ.

สมณะ พึงเป็นสมณะที่ดี.

วิ. มหาวิภงฺก. ๑/๒๕๘.

๔๕๕. สามณฺเฎ สมโณ ติฏฺเฐ.

สมณะ พึงตั้งอยู่ในภาวะแห่งสมณะ.

ส. ส.

๓๐. สามัคคีวารรค คือ หมวดสามัคคี

๔๕๖. สุขฺา สงฺฆสฺส สามคฺคี.

ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๑. บุ. อิติ. ๒๕/๒๓๘. อง. ทสก. ๒๔/๘๐.

๔๕๗. สมคฺคานํ ตโป สุขฺโ.

ความเพียรของผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๑.

๔๕๘. สพฺเพสํ สงฺฆญฺตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาทิกฺา.

ความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ.

ส. ส.

๓๑. สัตถรรค คือ หมวดศีล

๔๕๙. สัตถ์ ยาว ชรา สาธุ.

ศีลยังประโยชน์ให้สำเร็จตราบเท่าชรา.

ถึ. ต. ๑๕/๕๐.

๔๖๐. สุกข์ ยาว ชรา สัตถ์.

ศีลนำสุขมาให้ตราบเท่าชรา.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๙.

๔๖๑. สัตถ์ กิเรว กถุยาณิ.

ท่านว่าศีลนั้นเทียว เป็นความดี.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

๔๖๒. สัตถ์ โลก อนุตฺตริ.

ศีลเป็นเยี่ยมในโลก.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

๔๖๓. สัตถ์ เสน สัตถ์ เวทิตพุฬิ.

ศีลพึงรู้ได้เพราะอยู่ร่วมกัน.

นัย-บุ. อุ. ๒๕/๑๓๘.

๔๖๔. สาธุ สพุพตถ สัตถ์โร.

ความสำรวมในที่ทั้งปวง เป็นดี.

ถึ. ต. ๑๕/๑๐๖. บุ. ฐ. ๒๕/๖๔.

๔๖๕. สณฺโฆโต เวรํ น จียติ.

เมื่อคอยระวังอยู่ เวย่อมไม่ก่อขึ้น.

ที. มหา. ๑๐/๑๕๕. พุ. อุ. ๒๕/๒๑๕.

๔๖๖. สีสํ รกฺเขยฺย เมธาวิ.

ปราชญ์พึงรักษาศีล.

พุ. อิติ. ๒๕/๒๘๒.

๓๒. สุขวรรค คือ หมวดสุข

๔๖๗. สพฺพตฺถ ทฺถุขสฺส สุขํ ปหานํ.

ละเหตุทุกขได้ เป็นสุขในที่ทั้งปวง.

พุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๔๖๘. อพฺยาปชฺฉํ สุขํ โลก.

ความไม่เบียดเบียน เป็นสุขในโลก.

วิ. มหา. ๔/๖. พุ. อุ. ๒๕/๘๖.

๔๖๙. เตสํ วุปฺสโม สุขो.

ความสงบระงับแห่งสังขารนั้น เป็นสุข.

ตี. ส. ๑๕/๘. พุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๑.

๔๗๐. นตฺถิ สฺนฺตฺติปฺริ สุขํ.

ความสุข (อื่น) ยิ่งกว่าความสงบ ไม่มี.

พุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๗๑. นิพพานัน ปรหม์ สุขัง.

นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง.

ม. ม. ๑๓/๒๘๑. บ. ๒๕/๔๒.

๔๗๒. สุขโง พุทธานัน อูปปาโท.

ความเกิดขึ้นแห่งท่านผู้รู้ทั้งหลาย นำสุขมาให้.

บ. ๒. ๒๕/๔๑.

๔๗๓. สุขา สทฐมมเทศนา.

การแสดงธรรม นำความสุขมาให้.

บ. ๒. ๒๕/๔๑.

๔๗๔. อทสุสเนน พาลานัน นิจจเมว สุขี ลียา.

จะพึงมีความสุขเป็นนิตย์ ก็เพราะไม่พบเห็นคนพาล.

บ. ๒. ๒๕/๔๒.

๔๗๕. สุขัง สุขติ พุทโธ จ เยน เมตตฺตา สุภาวิตา.

ผู้เจริญเมตตาดีแล้ว ย่อมหลับและตื่นเป็นสุข.

ว. ว.

๔๗๖. น เว อนตุถุสเลน อตุถจริยา สุขาวหา.

การประพฤติประโยชน์กับคนไม่ฉลาดในประโยชน์ ไม่นำสุขมาให้เลย.

บ. ขา. เอก. ๒๗/๑๕.

๓๓. เสวนาวรรค คือ หมวดคบหา

๔๗๗. วิสุตาสา ภยมนุเวติ.

เพราะความไว้ใจ ก็ยั้งตามมา.

บุ. ขา. เอก. ๒๗/๓๐.

๔๗๘. อติจิริ นิวาเสน ปิโย ภวติ อปฺปิโย.

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป คนที่รักก็มักหน่าย.

บุ. ขา. เทรส. ๒๗/๓๔๗.

๔๗๙. ยํ เว เสวติ ตาทีโส.

คบคนใด ก็เป็นเช่นคนนั้นแล.

ว. ว.

๔๘๐. เอกรัตตํ ทฺวิรัตตํ วา ทุกฺขํ วสตี เวรฺสู.

อยู่ในพวกไฟริ่คนเดียวหรือสองคน ก็เป็นทุกข์.

บุ. ขา. เอก. ๒๗/๓๔.

๔๘๑. ทุกฺโข พาเลหิ สฺวาโส อมิตฺเตเนว สพุพพา.

อยู่ร่วมกับพวกพาล นำทุกข์มาให้เสมอไปเหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๘๒. ธีโร จ สุขสฺวาโส ญฺาตินํว สมากโม.

อยู่ร่วมกับปราชญ์ นำสุขมาให้เหมือนสมาคมกับญาติ.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๘๓. สุโข หเว สปุริเสน สงฺคโม.

สมาคมกับสัตบุรุษ นำสุขมาให้.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๕.

๔๘๔. นิหียติ ปุริโส นิหีนเสวี.

ผู้คบคนเลว ย่อมเลวลง.

อง. ติก. ๒๐/๑๕๘.

๔๘๕. ทุกุโข พาเลหิ สงฺคโม.

สมาคมกับคนพาล นำทุกข์มาให้.

บุ. ชา. นวก. ๒๗/๒๖๕.

๔๘๖. น สงฺคโม ปาปชเนน เสยฺโย.

สมาคมกับคนชั่ว ไม่ดีเลย.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๖๑.

๔๘๗. ภาทุโท สปุริเสหิ สงฺคโม.

การสมาคมกับคนดี เป็นความเจริญ.

บุ. เถร. ๒๖/๔๐๕.

๔๘๘. น ปาปชนสเสวี อจฺจนุตสุขเมตฺติ.

ผู้ไม่คบหากับคนชั่ว ย่อมได้รับสุขส่วนเดียว.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๖.

๔๘๙. พาลสงฺกตจาริ หิ ทีฆมทุธาน โสจติ.

ผู้เที่ยวสมาคมกับคนพาล ย่อมเศร้าโศกสิ้นกาลนาน.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๕๐. ยตุถ เเวรี นีวีตติ น วเส ตตุถ ปณทิตโต.

ไฟรืออยู่ในที่ใด บัณทิตไม่ควรอยู่ในที่นั้น.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๔.

๔๕๑. สงฺเกถว อมิตฺตสมิ มิตฺตสมิมปิ น วิสฺเส.

การระวางในศัตรู แม้นในมิตรก็ไม่ควรไว้ใจ.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๗.

๔๕๒. น วิสฺเส อวิสฺสญฺ วิสฺสญฺเปี น วิสฺเส.

ไม่ควรไว้ใจในคนไม่คู้้นเคย แม้นในคนคู้้นเคย ก็ไม่ควรไว้ใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๔๕๓. อนตุถา เหว วฑฺฒนฺติ พาลํ ปจฺจูปเสวโต.

เมื่อคบหากคนพาล ย่อมมีแต่ความฉิบหาย.

นัย. บุ. ชา. นวก. ๒๗/๒๖๕.

๔๕๔. นาสุมเส กตปาปฺมฺหิ.

ไม่ควรไว้ใจคนทำบาป.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐.

๔๕๕. นาสุมเส อติกวาทิเน.

ไม่ควรไว้ใจคนพูดพล่อย ๆ.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐.

๔๕๖. นาสุมเส อตุตตุถปญฺมฺหิ.

ไม่ควรไว้ใจคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐.

๔๕๗. อติสนุเตปี นาสุมเส.

ไม่ควรไว้ใจคนที่แสร้งทำสงบเสงี่ยม.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐.

๔๕๘. อเปตจิตฺเตน น สมภเชยฺย.

ไม่ควรคบกับคนสิ้นคิด.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๔.

๔๕๙. น สนฺถวํ กามฺปฺริเสน กยิรา.

ไม่ควรทำความสนิทสนมกับคนชั่ว.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๕.

๕๐๐. มาสฺสุ พาเลน สงฺกจฺฉิ อมิตฺเตเนว สพฺพทา.

อย่าสมาคมกับคนพาลซึ่งเป็นดั่งศัตรูทุกเมื่อ.

บุ. ชา. นวก. ๒๗/๒๖๕.